

GHENDTSCHÉ-TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent v.z.w.

46e jaargang - nr. 1

januari - februari 2017



Afgiftkantoor: 9000 Gent X

Erkenning: P 2A 6154

Afzender: Goudstraat 12 - 9000 Gent

Verschijnt niet in juli en augustus

LIDGELD BETAALD?

Beste GT lezer,

Met heel veel plezier bezorgden we u dit eerste nummer van onze jaargang 2017.

Mocht u nog niet betaald hebben – wat we ons nauwelijks kunnen inbeelden – dan is dit het laatste nummer. Alle abonnees 2016 krijgen het immers toegestuurd. Wellicht vergat u het simpelweg. Ieder jaar opnieuw vragen getrouwe abonnees ons hoe het komt dat ze nog niks kregen en dan moeten we antwoorden... omdat u niet betaalde, tiens. Of neem een zekere remedie: geef aan uw bank een doorlopende jaarlijkse betaalopdracht.

Het laatste... tenzij u alsnog betaalt. Indien u twijfelt over al dan niet betaald zijn, zend een mailtje naar g.t@telenet.be of telefoneer naar 09/224 05 27 of 0486 176 293 (liefst 's avonds). Het lidnummer (op het adresetiket van de enveloppe) hoeft er niet persé bij op het overschijvingsformulier. Het is voor ons een middel om vergissingen te voorkomen.

Alvast bedankt!

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

46e jaargang nr. 1

januari - februari 2017

Inhoud

- Een kleine Gentse stokers- en brouwersgeschiedenis aan de
Apostelhuizen - Koepoortkaai (1831-1929).
Aflevering 2. Naast stokerij ook brouwerij (1844-1849).
Marc Hanson. 2
- Van de *Biecurf* tot het *Papen huus* bij de Sint-Jorisbrug
Luc Devriese, Herman Rosseau. 8
- Waarom dronken de Baafse monniken liever wijn dan bier?
Marc Hanson. 26
- Geen oesters met een wijntje op de Kouter in 1788-1790, wel wafels
met punch in een 'waeffel cabaene'.
Luc Devriese. 28
- De waarheid over het geval Lambilotte.
Eric Vermeirsch. 33
- Zu 't ien en 't ander van nen eûwen azent van Gent: Einde Were.
Rudy Duprez. 36
- Het casino aan de Coupure gezien door tijdgenoten (1838 en 1905). 49
- Een speurtocht naar het rijke verleden van mosterdhandel Tierenteyn
André Delcart. 57
- Het einde van de wereld in Gent.
Luc Devriese, Frank Gelaude. 65
- De 'platen' van Ter Platen: een extra illustratie.
Frank Gelaude. 71
- Straffe toeren (1811 en 1809). 72
- Juffrouw 'zang-de-les' musiceert en vertelt.
Met de beerkan naar Port Arthur tijdens Wereldoorlog I
Marie-Jeanne De Smet. 74
- Lezers aan het woord. 76
- 't Kan verkeren. 78

EEN KLEINE GENTSE STOKERS- EN BROUWERS- GESCHIEDENIS AAN DE APOSTELHUIZEN – KOEPOORT- KAAI (1831-1929)

Marc Hanson

Aflevering 2. Naast stokerij ook brouwerij (1844-1849)

In de eerste aflevering van deze serie zagen we hoe de volksjongen Joannes Spilthoorn zich opwerkte tot redelijk succesvolle kleine industrieel in een sector die vooral in de ‘Belgische Tijd’ in opmars was: de alcoholstokerij voor consumptie, bij ons vooral onder de vorm van graanjenever. In 1844 wilde Spilthoorn op hetzelfde terrein ook een brouwerij opstarten. Daarom diende hij op 22 augustus van dat jaar een aanvraag in voor de installatie van een rosmolen die het mout tot schroot zou vermalen en de beslagharken zou aandrijven. Het gerstemout zou geschroot worden door twee op elkaar liggende (maal)stenen. Lagrange, de directeur van de stedelijke belastingdienst, verzocht hem om te werken met een ijzeren (breek) cilindermolen, zoals vele Gentse brouwers die al jaren probleemloos gebruikten. Volgens de directeur was er de laatste tijd in Gent een alarmerende toename van installaties met maalstenen, die zo aan de belasting op het malen van graan trachtten te ontsnappen. Met een bakker naast zijn deur maakte Spilthoorn zich in de ogen van de directeur wellicht extra verdacht.

De aanvrager hield echter voet bij stuk en zou zijn vraag weer intrekken indien hij zijn werkwijze niet mocht toepassen. Hierop liet Lagrange de uiteindelijke beslissing over aan burgemeester en schepenen. Het buurtonderzoek van 4 september door de politiecommissaris leverde geen bezwaren op. Alle omwonenden gingen akkoord op voorwaarde dat er een hoge schouw kwam, maar dat leek een evidentie. Van de andere kant van het waterstraatje viel ook geen protest te verwachten. Daar lag in feite één groot, moeilijk toegankelijk beluikencomplex, eigendom van ex-brouwer J. Dufour - Blommaert van de Brabantdam. Sommige huisjes dateerden uit de achttiende eeuw en enkele waren nog ouder. De meeste waren slecht verlucht, hadden geen of een kapotte waterafvoer en bouwvallige latrines. De dagloners en hulpbehoevenden die er woonden hadden andere dingen aan hun hoofd...

Op 23 oktober 1844 kreeg Spilthoorn van het schepenenollege toelating om zijn brouwerij op te starten. Een week later volgde de goedkeuring van de provinciale bestendige deputatie. De vergunning was aan strenge voorwaarden gekoppeld: de rosmolen mocht alleen dienen voor de brouwerij, de diameter van de maalstenen mocht maximaal één meter bedragen en hun dikte dertig cm. Ze mochten nooit zo gekapt worden dat ze geschikt zouden worden om graan te malen. Tijdens inactiviteit van de molen had het personeel van de stedelijke belastingdienst het recht hem te controleren en in het bedrijf mocht er geen graan of meel aanwezig zijn dat niet op voorhand aan de dienst was gemeld. Een overtreding kon niet alleen leiden tot een boete van 600 fr., maar zelfs tot het onmiddellijk stilleggen van de rosmolen. Brouwerijen en stokerijen werden in principe één keer per jaar gecontroleerd.

Spilthoorn combineerde nu in zijn bedrijf stokerij en brouwerij, waarbij het brouwen de belangrijkste activiteit zou worden. De combinatie was niet gebruikelijk, maar ook niet totaal uitzonderlijk: al in de Franse tijd waren er in Gent zeker drie stoker - brouwers actief. Jenever is weliswaar een gedestilleerde, bier een gefermenteerde drank, maar zeker bij de combinatie graanjenever en bier zijn de grondstoffen en de nodige energiebronnen deels dezelfde, terwijl het productieproces in de beginfase gelijklopend is. Bovendien kon hij zijn mislukte, troebele bieren verwerken tot 'oude klare' zoals collega - brouwer Heughebaert de zijne verwerkte tot azijn. Dat mislukte bier leverde per hectoliter (hl: 100 liter) zelfs meer alcoholrendement op.

Ten slotte deed Spilthoorn zijn voordeel door twee verwante, maar concurrerende bedrijfstakken te combineren. In de tweede helft van de negentiende eeuw zou de consumptie van jenever in Gent (zoals elders) in dalende lijn gaan. De stijgende prijzen en het groeiende verzet tegen alcohol(ge)misbruik waren een paar oorzaken. In de strijd om de meest populaire volksdrank zou de jenever op termijn de duimen moeten leggen voor het bier.

Ondertussen was zijn twintig jaar jongere broer Livinus Jacobus (Gent 1823- Gent 1856) bij Joannes komen werken. Nu die ook een brouwerij zou beginnen kon hij een extra werkkraft goed gebruiken. Vanaf augustus 1843 vond Lieven zelfs even onderdak bij zijn werkgever aan de Krommen Essche aan de Nieuwbrug. Op 20 september 1843 trouwde hij met de weduwe Virginie Isabelle Van Haute, een herbergierster uit de Veerstraat, nu opgenomen in de Gebroeders van Eyckstraat.

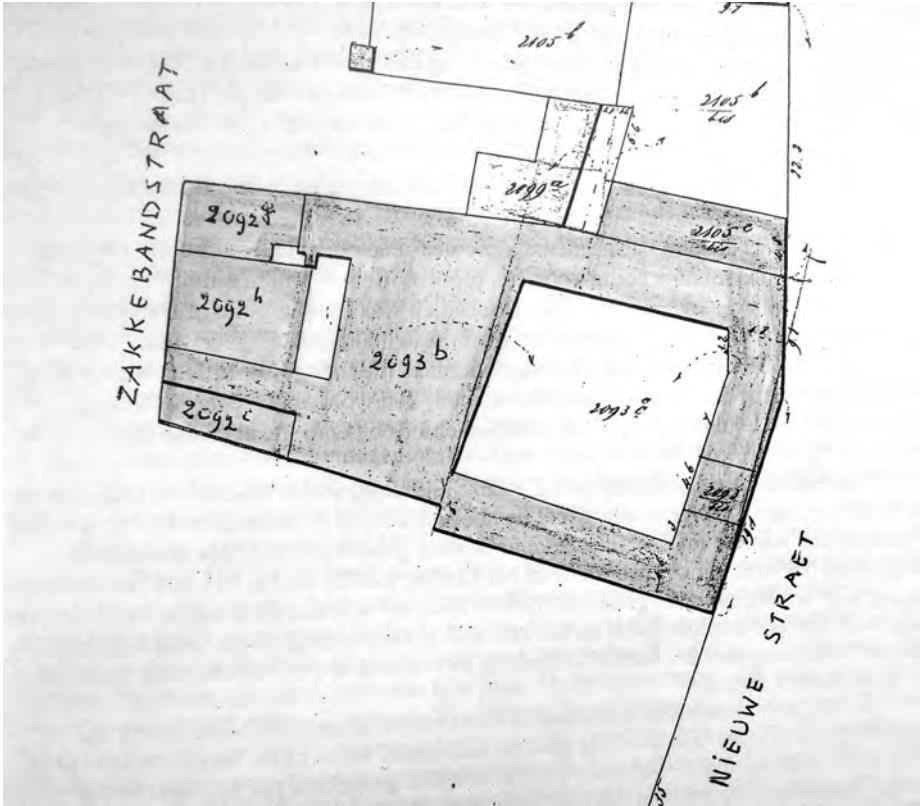
Toen Spilthoom zijn brouwerij begon, ging het echter minder goed met de sector. Tussen 1843 en 1847 hielden dertien Gentse brouwers het voor beken. In dat laatste jaar waren er in Gent 'intra muros' (zonder de drie randgemeenten Ledeberg, Gentbrugge en SintAmandsberg) nog 39 brouwerijen in bedrijf. Vooral in 1843 en 1847 werd er minder bier geproduceerd als gevolg van de grote landbouwcrisis van de jaren veertig, die leidde tot de verpaupering van de plattelandsbevolking en van het groeiende industrieproletariaat. Als gevolg van die verarming daalde de Belgische bierconsumptie met 1847 als dieptepunt: slechts even boven de honderd liter per hoofd. In Gent dook de consumptie gedurende drie achtereenvolgende jaren (1847-1849) zelfs onder de honderd liter.

De nieuwe brouwerij produceerde in 1845, haar eerste volledige brouwjaar, 363,56 hl bier en had hiermee de laagste productie van de 62 brouwerijen in Gent (centrum en randgemeenten). De brouwerij beschikte over twee brouwketels met een gezamenlijke capaciteit van bijna 89 hl. Ter vergelijking: Damiaan Heughebaert, die toen al twee decennia in dezelfde straat aan het brouwen was, produceerde in dat jaar 2.607,41 hl bier met drie brouwketels, samen goed voor een capaciteit van bijna 148 hl. Brouwerij 'De Wereld' had duidelijk groeimogelijkheden, ondanks de moeilijke beginjaren.

Blijkbaar had Spilthoorn toen al de naam solvabel te zijn, want op 20 augustus 1845 werd hem het voordeel toegekend van een rekening-courant bij de Administratie van de gemeentelijke belastingen, wat handig was voor geregelde (terug)betalingen. J. Schauvlieghe, een graanhandelaar aan het Sluizeken (en leverancier van Spilthoom?) stond persoonlijk borg voor hem. Vooraleer het destilleren of brouwen aan te vatten betaalde de stoker/brouwer de accijnzen op basis van de hoeveelheid beslag in de roerkuip(en). De stoker mocht niet meer beslag aanmaken dan de stookinstallatie in één destilleerbeurt kon verwerken. Die voorafgaande betaling hield geen rekening met eventueel verlies of mislukking tijdens het stookproces.

Terreinuitbreiding door aankoop van stadsgrond (1846-1849)

Nu Spilthoorn er een brouwerij bij had, trachtte hij zijn beperkte bedrijfsoppervlakte uit te breiden. Zijn eigen huis op de hoek van de Zakkebandstraat werd wat vergroot met het kleine huisje ernaast, maar de andere twee huizen en een deel van huis 2092a werden bij het bedrijf gevoegd, terwijl ook het grootste deel van de binnenkoer werd overbouwd. Op die manier vergrootte de oppervlakte van de bedrijfsgebouwen van 333 tot 413 vierkante meter (zie kadasterplan op afb. 1). Weldra zou hij die oppervlakte ongeveer verdubbelen



Afb. 1. Het nu grotere en beter bereikbare bedrijf van Joannes Spilthoorn op het einde van 1849 (AKG. Gent. Sectie D, mutatieschetsen, 1849, nr.8).

door de aankoop van drie percelen stadgrond langs een nieuwe straat. De verkaveling van die grond was een gevolg van een veel groter urbanisatieplan in het zuiden van de stad.

De komst van de trein naar Gent in 1837 trok inderdaad een golf van openbare werken op gang om het kopstation aan het Zuid vlot te verbinden met de omringende wijken en het stadscentrum. De Stationsstraat (nu Zuidstationstraat) leidde naar de Brabantdam en het nieuwe Jacob van Arteveldeplein (nu Sint-Annalein). Vanaf dat plein werd kaarsrecht de Keizer Karelstraat getrokken doorheen verscheidene oude straatjes en stegen. De stokerij/brouwerij van Spilthoorn zou profiteren van de ontsluiting van de wijk Overschelde,

want op 12 oktober 1841 besliste de gemeenteraad dat er vanaf dat plein een nieuwe straat (nu Filips van Arteveldestraat) in het verlengde van de Koevoortkaai zou worden aangelegd. Enkele jaren later zou de Schepenenvijver, in die tijd Klein Scheldeken of Capucijnenvaardeken genoemd, verder worden gedempt en bouwrijp gemaakt.

Op 22 augustus 1846 keurde de gemeenteraad het betreffende plan van stadsarchitect Louis Roelandt goed. Het gaf in essentie de loop aan van het ondergrondse met aanduiding van de percelen stadsgrond die zouden verkocht worden na het dempen van de Schepenenvijver en de nieuw aan te leggen straat. Hiervoor verwijzen we naar het artikel over de Schepenenvijverstraat in Ghendtsche Tydinghen 2016 nr. 4/5. Op 2 september volgde de goedkeuring



Afb. 2. Links: toestand stokerij en omringende huizen voor de brouwerij er bij kwam eind 1844. Rechts: toestand stokerij-brouwerij en de drie overblijvende huizen na 1844, maar voor 1849. Uiterst rechts: een deel van de door de Stad verkochte loten op de vroegere Schepenenvijver (AKG, Gent Sectie D, mutatieschetsen, 1848 nr. 17).

door de gemeenteraad van de openbare aanbesteding van een ‘onderaardse waterleiding’ (versta: riool) in de bedding van de Schepenenvijver vanaf ‘t Stuk en zo verder naar het noorden, naar de Koepoort toe.

Op 11 maart 1848 verkocht notaris E.J. Vandepoele in de gemeenteraadszaal van het stadhuis, namens de stad Gent verscheidene terreinen, onder andere de loten 1B tot en met 5B langs de nieuwe straat met een totale oppervlakte van 1.570,42 m². De loten 3B en 4B werden toegewezen aan Jean Livin Spilthoorn voor de som van 944 fr., verhoogd met 39,20 fr. schrijfkosten. Al op 31 mei kreeg hij toestemming om die twee percelen langs de straatkant af te sluiten met een vijf meter hoge, gemetselde muur met daarin twee poorten. Het gedeelte zonder lotnummer dat rechtstreeks paalde aan zijn bedrijf, kocht hij op 24 februari 1849 via onderhands contract. Zijn bedrijfsterrein kreeg dus een forse uitbreiding: het besloeg nu 823m².

Drie maanden later, op 27 mei 1849, overleed zijn ‘buurman’-brouwer Damiaan Heughebaert. Diens weduwe, geholpen door twee van haar zonen, zou niet bij de pakken blijven zitten: ze maakte onmiddellijk werk van een grondige modernisering van de brouwerij. Ook Spilthoorn startte direct met het benutten van het aangekochte bouwterrein voor zijn bedrijf. Nog voor het einde van het jaar waren de nieuwe bedrijfsgebouwen en één huis rondom een ruime binnenkoer klaar (afb. 2). De stokerij/brouwerij met een totale gevellengte van bijna 55 m langs de nieuwe straat was nu aan twee zijden bereikbaar en oogde behoorlijk indrukwekkend in deze schamele arbeidersbuurt vol lage huisjes. De welstand van de twee brouwersfamilies contrasteerde fel met de schrijnende armoede van de proletariërs in de omringende beluiken.

IN GENT, OP 'T STEENDAM

Van de Biecurf tot het Papen huus bij de Sint-Jorisbrug

Luc Devriese, Herman Rosseau

Frans Verstraeten schreef in zijn monumentale werk *De Gentse Sint-Jacobs-parochie* 'Van de Steendam is uit deze tijd (18de-19de eeuw) niet veel te vertellen, behalve dat hij in de volksmond van geslacht veranderde en... het Steendam werd' (1). Oudere Gentenaars spreken inderdaad niet van de Steendam, maar van 't Steendam. Onderpastoor Verstraeten interesseerde zich in de eerste plaats aan de parochiegeschiedenis en aan wat er in het rijke kerkarchief daarover te vinden is. Vandaar allicht zijn toch wel lichtvaardige opmerking. Over de (het ...) Steendam valt immers veel te vertellen, Zodanig veel zelfs dat het onbegonnen werk is de hele straat in ogeschouw te nemen. En dan zwijgen we nog over de bij de bouw van keizer Karels verdwenen Lange Steendam die aan de overzijde van Sint-Jorisbrug de verbinding vormde met de Dendermondsesteenweg. Aan deze ooit belangrijke straat hopen we een bijdrage te wijden in een volgend nummer van *Ghendtsche Tydinghen*.

In dit artikel beperken we ons tot wat we konden terugvinden over enkele huizen aan de zuidzijde van de 'curten Steendam', al lang de Steendam tout court. Het betreft de even nummers om en bij de mooie apotheek De Gau(w)-blomme, dicht bij de Sint-Joriskaai en de monumentale brug op de Jooremaaie. Het onderzoeksterrein strekt zich uit over nauwelijks 75m vanaf de kaai tot aan het huis De Biecurf (afb. 1, 2 en 3). Achteraan werden de erven begrensd door een watertje dat zijn naam vanaf de jaren 1650, de Slekke, ontleende aan de sluisfunctie die het toen had. Dat lag ongeveer parallel aan de huidige IJkmeesterstraat (afb. 4 en 5).

Hieronder belichten we drie heel kleine onderdeeljes van de geschiedenis van dit stukje straat: de vroegst bekende bouwperceelindeling (jaren 1320), een 'hotelletje' voor priesters, het Papenhuus, dat daar tot aan de calvinistische tijd functioneerde net binnenin de Sint-Jorispoort, en tenslotte het uitzicht van de gevels in de jaren 1700 en 1800 vergeleken met de huidige toestand. Hier en daar verlevendigen we dat met wat we konden terugvinden over de mensen die daar woonden en werkten. Voor de hardnekkige zoekers schetsen we achteraan dit artikel de technische kant van het onderzoek.



Afb. 1. Huidig uitzicht (foto 2016) naar de Leie toe. De eigendom van het seminarie is verdwenen. Voorbij de Gaublomme buigt een nieuwe rooilijn naar de Sint-Joriskaai toe. De Gaublomme en het huis Hoogstoel zijn goed herkenbaar.

Vroegst bekende huispercelen

De oudste bewaard gebleven schriftelijke gegevens stammen uit het schepenjaar 1325-1326. Toen waren de terreinen aan beide zijden van de straat al vol-



Afb. 2. Het meer naar het stadscentrum gelegen gedeelte met de Biecurf (foto 2016).

ledig verdeeld in huispercelen. We tellen in het eerste kwart van de veertiende eeuw twaalf perceeltjes en percelen in het straatgedeelte dat we nader bekijken.

Als huiseigenaars vermelden we in 1326 vanaf de poort naar de Sint-Jacobskerk toe: Soetine Aesekins en Merrine Smeets elk met een identieke kleine huiseigendom van amper 3,3m gevelbreedte. In 1337 werden de huisjes van de beide dames opgenomen in 'der Papen huus' (het huis van de priesters), waarover verder meer. Dat gebeurde vermoedelijk samen met een naastgelegen 'vrij huis-vrij erf'.

Van het perceel van de Gaublomme ernaast was Jan de Scrivere in 1326 eige-

naar. Was dat de Jan de Scrivere die in de stadsrekeningen van 1322-1323 vermeld wordt ‘van dat hi screef boven der zale daer de raed plecht te sittene’ (2)? Dat kan een schilder geweest zijn. Makers van fraai versierde letters werden toen nog niet onderscheiden van schilders. Of deze iets te maken heeft met de eigenaar aan de Steendam is echter allesbehalve zeker.

Naast de Gaublomme werd een gedeelte van perceel 816 ingenomen door Pieter van Pulaer, misschien identiek aan Pieter de Ke(e)rmakere. Het andere deel was in cijns gegeven aan Mathis de Riemmakere. Waren dat beroeps- of familienamen? Hoewel de familienamen in de veertiende-eeuwse Vlaamse steden al behoorlijk vastlagen, kon een patroniem (genoemd naar de vader) als Pieters (Pieterszoon) toen nog weleens veranderen in een beroepsnaam of omgekeerd.

Op de kadasterpercelen 718-819 vinden we de cijns van Jan Rebbe, vishandelaar en deze van Jan de Potter, naam eventueel duidend op de pottenbakkersstiel, een activiteit waarvan in die zone archeologische sporen gevonden werden (3).

Jan en Philip van Berghine namen elk apart 822 en 824 (de Biecurf) in. Ook hier hebben we geen zekerheid of het de bekende ‘mets’ (metselaar) Philip van Berghine betreft. Dat was een belangrijk man die in de stadsrekeningen vanaf 1321 veelvuldig vermeld wordt als ‘meester vanden werke ant Belfro(o)t ende ant nieuwe scepenuus’ (4).

De perceelindeling veranderde in de loop van de daaropvolgende eeuwen nauwelijks. In 1418 en 1495 waren er nog steeds 10 eenheden plus het Papenhuis dat twee huisjes ingepalmd had (5). Pas daarna veranderde de situatie. Met uitzondering van de Biecurf werden overal twee of meer percelen samengevoegd (zie afb. 2). In 1646 bleek het aantal daardoor gehalveerd (6). We tellen nog slechts vijf huizen naast het (ex)Papenhuis. Aan het einde van de Oostenrijkse tijd, toen de eerste huisnummers per wijk ingevoerd werden, tellen we vijf nummers (F nr. 285-289) van de Biecurf tot en met de Gaublomme. De letter F duidt op de wijk F volgens de wijkindeling die ca. 1785 ingevoerd werd. Het is de toestand die we ook zien op de reconstructietekeningen (afb. 7) en die anno 2017 bouwfysisch nog steeds bestaat, zoals kan afgeleid worden uit de actuele foto’s (afb.1 en 2).

Papenhuis

Dit verhaal brengt ons ook bij iets wat tot voor kort totaal onbekend bleef: een merkwaardige instelling, een soort hotelletje of gastenhuis met bijhorende



Afb. 3. Gevelsteen van de Biecurf aangebracht bij de restauratie in de jaren 1990 (foto 2011).

kapel voor priesters: het Papenhuis. Hoewel waarschijnlijk weinig indrukwekkend als bouwwerk (anders zou het beter herkenbaar zijn op het panoramisch gezicht op Gent in 1534) was het Papenhuis toch de bekendste behuizing in de buurt. Alle lokale tijdgenoten bleken het te kennen: ‘in de Nieupoert terzijde van den papenhuis’ (7) is een van vele verwijzingen ernaar in de archieven die handelen over de buurt. Het waterloopje achter de huiserven, de latere Slekke, werd in de middeleeuwen het Papengat genoemd.

Frans De Potter had het verkeerd voor toen hij schreef dat het Papenhuis de pastorij van Sint-Jacobs was (8). Het was een ‘passentenhuis’ voor priesters. Wat hield dat eigenlijk in? Beelden we ons de situatie in van middeleeuwse reizigers die Gent vanuit het oosten bereiken. Herbergen of hotels die tegen betaling overnachting aanboden, bestonden nog niet. Weinig mensen hadden familie in vreemde steden waarop ze beroep konden doen voor tijdelijk logement. Voor kooplui of makelaars en hun kennissen was er geen probleem. Hun plaatselijke collega’s hadden hun grote woonhuizen in het stadscentrum ingericht om klanten te ontvangen en te herbergen. Dat hoorde bij hun beroep. Zo



Afb. 4. Het Papengat, alias de Slekke, is nog steeds herkenbaar (foto 2010). De hoge gevel rechts staat op de achtergrens van de hier onderzochte zone.

werd bv. het in een vorig GT nummer aan bod gekomen huis van wijnhandelaar van Leyns aan het Goudenleeuwpleintje in de bewaard gebleven documenten stevast als ‘herberghe Den Osse’, of ‘herberghe den Osse enden Esole’ aangeduid. Onze woorden ‘herberg’ en ‘hotel’ vinden hun oorsprong in die middeleeuwse toestanden. Later, nadat de commerciële exploitatie van slaap-

gelegenheid ingeburgerd was, bleven de grote, meestal prestigieuze huizen van rijkelui aangeduid als ‘hôtel particulier’. Denk aan het ‘hotel Dhane-Steenhuuse’ en andere. Al konden familie en kennissen er nog wel es overnachten, dat gebeurde niet meer beroepshalve. De gastheer werd immers verondersteld als een ware ‘heer’, liefst geadeld, geen beroep meer uit te oefenen. Hij behoorde tot wat de Engelsen noemen de ‘leisure class’ (vrijetijds-klasse). ‘Herberg’, van zijn kant, werd in de 19de eeuw synoniem van drankgelegenheid. Je kon er meestal niet meer blijven slapen, tenzij misschien onder tafel.

Voor de anderen – we laten de vele hulpbehoevenden en bedelaars hier buiten beschouwing – werden aan de vroegere stadspoorten al in de jaren 1200-1300 ‘godshuizen’ (maison dieu: ontstaan uit giften om godswil) of gastenhuisen (hospes: gast, hospitia: hospicen) ingericht. Meestal was er slechts één dergelijk huis per poort, maar naarmate de stad uitbreidde, kon het gebeuren dat de opeenvolgende stadspoorten over een dergelijke instelling beschikten. Voor de weg uit het oosten, die ons hier interesseert, waren dat er drie. De oudste (zelfs de oudste van de hele stad), het Sint-Jansgodshuis, stond bij de oudste poort, de Steenpoort, niet zover van de Sint-Jacobskerk. Het Sint-Annahospitium bij de Spitaalpoort, die er zijn naam aan ontleende, lag een heel eind verderop, nu buiten de Dampoort, maar toen nog binnen de 14de-eeuwse stadsvesten die in die zone het Sint-Baafsdorp omsloten.

Een derde caritatieve instelling, deze waarover we het hier hebben, was als onderdeel van een vermoedelijk vroeg 13de-eeuwse tussenliggende verdedigingsgordel, gevestigd net binnen de Sint-Jorispoort op de plek die we hier onder ogen hebben. We kunnen het huis naar het water toe onmogelijk precies kadastraal lokaliseren omdat de poort nu al ruim vier eeuwen geleden afgebroken werd. Vermoedelijk gebeurde dat trouwens samen met minstens een deel van de bebouwing van het Papenhuis.

Dat hospitium was wel iets speciaals. In een artikel over slapen en slaapcomfort in o.a. de passantenhuizen aan stadspoorten verschenen in ‘Van Mensen & Dingen’ wordt het nader beschreven (9). Het logementshuis week niet enkel voor wat zijn cliënteel betreft, af van wat we mochten verwachten in een gewoon passantenhuis. Er waren kamers en het huis bood niet enkel aan ‘passante’ priesters onderdak, ‘potage’ en verwarming inbegrepen, de kamers mochten ook aan ‘eerbare’ Gentse priesters verhuurd worden.

Het Papenhuis speelde in 1576 aan het begin van de opstand van de Gente-



Afb. 5. De IJkmeesterstraat ligt ongeveer parallel met de vroegere Slekke. Het beeld Excelcior ook bekend als 'de vliegenvanger', een werk van Pierre Van Biesbroeck, stond oorspronkelijk aan het Zuid. Het werd naar hier verplaatst na de afbraak van de laatste brouwerij bij de Steendam: de brouwerij Excelcior.

naars tegen het katholieke centrale gezag nog een rolletje in de blokkade van het garnizoen in de zeer dichtbij gelegen dwangburcht, pas gebouwd in opdracht van keizer Karel op kosten van de gestrafte Gentenaars. Het gebouw werd net als de Sint-Jorispoort opgevuld met aarde en balken en samen met de hele buurt gebarricadeerd. Een post in de stadsrekeningen vermeldt een betaling voor negen tonnen bier 'inckelen clauwaert ghejont de omwonenden die volontairelic hemlieden gheemployeert hebben int draghen vanden eerde omme te vullen Sent Jooris poorte ende 't Papenhuus daer nevent'.

Het kort nadien aan de macht gekomen calvinistische bewind liet het doek vallen over dit godshuis toen het in 1580, bij de grootscheepse onteigening van kerkelijke goederen, ook het erf van het Papenhuus waarop een 'huysaige' stond in cijns gaf aan Gillis de Knuut, buurman in wat nu de Gauwblomme is. Deze notoire calvinist die nogal wat 'kerkelijk goed' kocht, verloor het enkele jaren later op zijn beurt. De eigendom kwam in handen van het bisdom die de opbrengst er van bestemde voor het priesterseminarie bij de kathedraal, een contrareformatorische nieuwigheid, die zoals de meeste instellingen in die tijd gefinancierd werd met de opbrengst van pachten, huren en renten. De bebouwing aan de Steendam werd verhuurd voor particulier gebruik.

Mooie bebouwing in de jaren 1700 en 1800

Dankzij de uitzonderlijke collectie bouwtekeningen bewaard in het Gentse stadsarchief, die we via de methode van het Gentse huizenonderzoek (11) precies kunnen reconstrueren op welbepaalde nog bestaande kadastrerpercelen (afb. 6), krijgen we een beeld van hoe het er vroeger uitzag. In afb. 7 krijgen we door middel van op gelijke schaal gebrachte en aaneengeschakelde geveltekeningen een goed idee van hoe de huizenrij voor en na 1866 uitzag. Dit jaartal werd uitgekozen voor de tweeledige tekening omdat dit de bouwdatum was van de jongste daarin weergegeven gevel, de derde van links. Het uitzicht van de huizen kan vergeleken worden met de actuele toestand (zie afb. 1 en 2). Drie van de zes gevels bleven mooi bewaard.

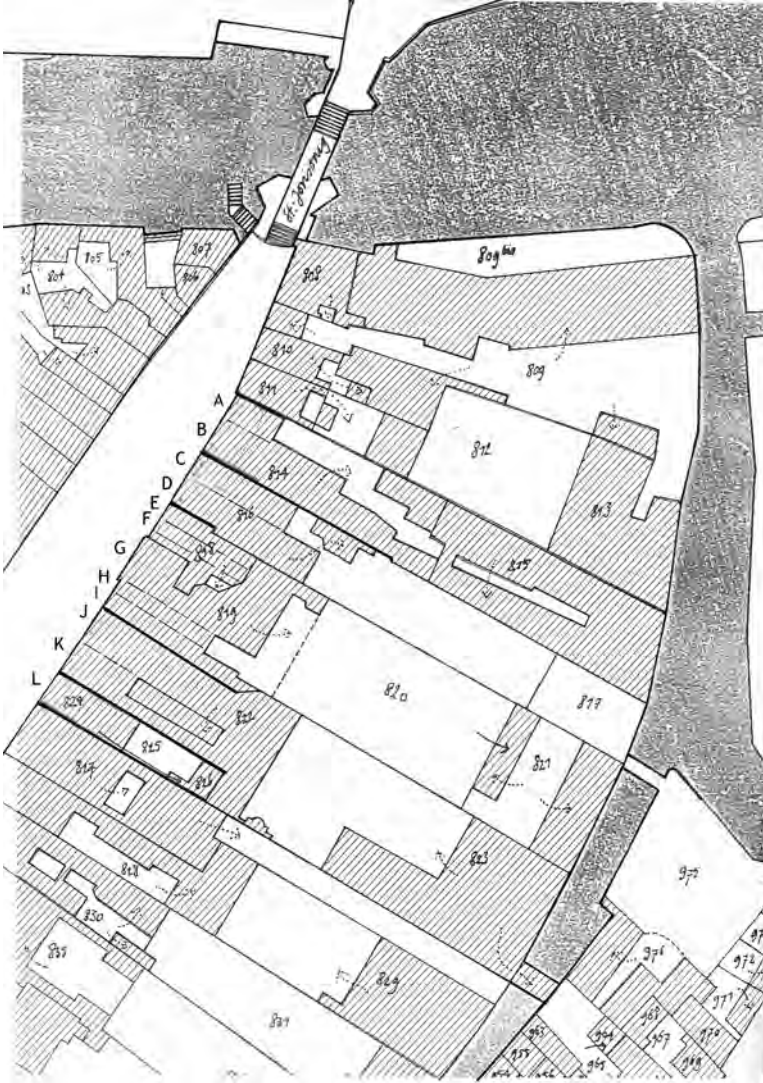
Overlopen we even de huizen aan de hand van de afbeeldingen. De hierna aangehaalde perceelnummers zijn deze van het eerste kadaster ca. 1835, Gent sectie B, zoals te zien op afb. 6. Links beginnend zien we het mooie sobere bouwwerk in 1718 opgetrokken in opdracht van de dirigenten van het bischoppelijk seminarie. De seminariebestuurders lieten er in 1718 een vrij imposante nieuwbouw (afb. 7, links) optrekken op de latere kadastrerpercelen 808-812 (10), nieuwbouw die wellicht de laatste sporen van het Papenhuus

deed verdwijnen of althans onzichtbaar maken. Het seminarie kreeg van het Franse revolutionaire bewind een zware krijgsschuld opgelegd en in 1797, onder het Directoire, werd het afgeschaft. Daarmee kwam een eind aan een stukje kerkgeschiedenis in die buurt.

De eigendom van het seminarie besloeg 20m aan de straatzijde met centraal een overdekte poortingang, goed lokaliseerbaar op het kadasterplan (perceel 809) met steegvormige binnenkoer, trechtvormig verwijdend naar het water van de Slekke toe. In de tweede helft van de 18de eeuw werd een gedeelte verhuurd aan bouwmeester-aannemer Louis 't Kint die op het uitgestrekte achtererf (kad. nr. 809, 809bis, 812, 813) een kalkschuur en een houtopslagplaats inrichtte, uitstekend gelokaliseerd voor aanvoer en afvoer over water, dicht bij de Leie en het sluiswatertje de Slekke. Het complex was ruim anderhalve eeuw later nog steeds in gebruik als opslagplaats door bouwondernemers. We mogen aannemen dat het er daar al die tijd geen lust voor het oog was. De samengestelde woonsten die het gebouw innamen, bleven nog bestaan tot aan het begin van de vorige eeuw toen de Sint-Joriskaai aangelegd werd.

Het uitzicht veranderde totaal in het eerste decennium van de vorige eeuw toen er een gebogen nieuwe rooilijn van de nieuw gecreëerde Sint-Joriskaai aangelegd werd in het kader van de grootscheepse waterbouwwerken die vanaf de Minnemeersbrug tot aan het Van Eyckzwembad uitstrekten en onder meer vormgaven aan de 'Schippersbassin', nu Portus Ganda. Men wilde af van de vele draaibruggen die het alsmaar drukker wordend verkeer te land en te water veel oponthoud bezorgden. Daarom werden bruggen, kaaidammen en -muren verhoogd. De oude Sint-Jorisdraaibrug, destijds in het verlengde van de Steendam (zie afb. 6), werd afgebroken en enkele tientallen meter stroomafwaarts, samen met de Pasbrug, vervangen door de welbekende brede 'kemelbrug' (12). Deze nieuwe Sint-Jorisbrug is een van de mooiste Gentse bruggen. Je moet er wel onder fietsen of stappen om de 'zweepslagstijl' ervan ten volle te appreciëren. Nieuwbouw volgde aan de nieuw gecreëerde Sint-Joriskaai op een fraai gebogen nieuwe rooilijn. De laatste eigenaar aan de Leioever, aannemer Allo, werd hiervoor onteigend ((13). De Sint-Joriskaai bleef op het oude niveau, terwijl het verkeer vanuit de Steendam via een ommetje naast het water op een verhoogd straatdeel een aanloop kon nemen om over de nieuwe brug te geraken. Niet evident in een tijd dat er nog veel karren en wagens door krachtige paarden, maar ook door verzwakte oude sukkels, moesten getrokken worden, eventueel over de gladde straat.

Naast dit destijds grootste complex liet brouwer Jaspaerd Couvreur in 1747 op

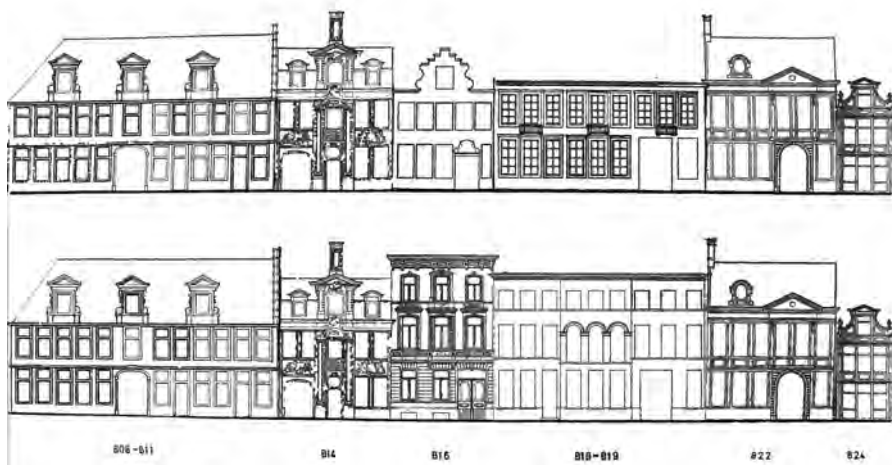


Afb. 6. Detail van het eerste kadasterplan ca. 1830. Boven: de Leie. Links: de Slekke (Papengat). De percelen aan de rechter straatwand (even nummers): 808 tot 813 behoorden tot het verdwenen Papehuis en de eveneens verdwenen Sint-Jorispoort. De daarop volgende percelen naar onder toe zijn identificeerbaar aan de hand van de cijnsbedragen evenredig aan de gevelbreedten (zie tekst). De perceelsindeling aan de straatzijde is aangeduid: de dikke lijnen stellen perceelscheidingen voor die al in de 14de eeuw bestonden. De cijnsbedragen uit die tijd (in denier parisis) zijn als volgt. A: 20; B: 20 + 5 'overmate' (ov); C: 14,6; D: 24,4; E: 8,9 + 3,6 (ov); F: idem; G: 22 + 15ov; H: 10,9; I: 10,3; J: 20; K: 16,6 + 5,6 (ov); L: 16,6 + 4,6ov.

twee middeleeuwse percelen die samen het (oude) kadasternummer 814 vormen, de welbekende Gauwblomme (schrijfwijze op de bouwaanvraag) optrekken, sinds lang apotheek (14). Het huis bleef uitzonderlijk gaaf bewaard en is beschermd als monument. Op afb. 6 kan men zien dat de scheidingsmuren naar de straat toe van de Gauwblomme met de huizen op de belendende percelen teruggaan op de 14de-eeuwse perceelsgrenzen. Meestal zijn dergelijke muren ook de oudste bovengrondse onderdelen van de bebouwing. Dit is een veronderstelling die hier en elders enkel door materieel bouwhistorisch onderzoek kan bevestigd worden.

Bijna identiek daaraan is de situatie op kad. nr. 816. Ook in dat perceel gaan de scheidingsmuren met resp. 814 en 818 terug op middeleeuwse perceelsgrenzen. We weten niet wanneer en door wie de oude gevel, goed herkenbaar op de reconstructietekening aan de versierde dakkapel, gebouwd werd. Azijnlegger en brouwer Hoog(h)stoel en zijn gelijknamige opvolgers lieten in 1802 veranderingen aan de gevel aanbrengen en in 1844 de dakkapel vervangen door een extra verdieping (15). In 1866 was het opnieuw een Hoogstoel, nog steeds azijnlegger, die de gevel zijn huidig uitzicht gaf, zoals ook de tekening gemaakt aan de hand van de bouwaanvraag die weergeeft (16).

De twee kadasternummers 818-819 omvatten niet minder dan vijf middeleeuwse cijnspercelen samengevoegd tot een ongeveer 20m breed gebouw. Wanneer dat gebeurde kon niet achterhaald worden. De cijnzen werden al sinds 1495 betaald door de familie Van der Saren, rijke houthandelaars die een paar eeuwen lang in de buurt hun handel dreven. Daarna kwam het grote bezit (nog steeds onderverdeeld in twee of meer huizen) in handen van de brouwersfamilie van der Haghen (17). Mogelijk was het Jacques van der Haghen die een uniforme gevel liet bouwen aan zijn eengemaakte huizen. In 1660 krijg hij een relatief belangrijke bouwsubsidie voor ‘zijn ‘nieuwen huuse ende ghevele’ (18). Jan Baptist Guillaume Soenens kocht het vermoedelijk al één gemaakte grote huis in 1704. Soenens behoorde samen met zijn vrouw Agnes Françoise Maelcamp tot de allerbelangrijkste Gentse families van ondernemers en kooplui. De vermogende Jan Baptist was schepen van de Keure en werd directeur van de Oost-Indische (Oostendse) Compagnie, een avontuur dat, zoals bekend, faliekant uitliep omdat dynastieke Oostenrijkse belangen het haalden van de economische (19). De Soenens bleven tot in 1780 huiseigenaars. Het huis werd niet verhuurd, wat erop wijst dat ze er woonden. Het uitzicht van de bestaande bebouwing veranderde in 1800 niet ingrijpend toen een zekere Custis vernieuwingen aan de vensters met balkons liet aanbrengen (20), zoals te zien in het bovendeel van de tekening (afb. 7). Van het oudere



Afb. 7. Reconstructietekeningen van de bestudeerde gevelwand met onderaan de kadastrumnummers anno 1830. Boven: toestand voor 1844. Onder: toestand in 1866. Opgemaakt aan de hand van de geveltekeningen bij de bouwaanvragen bewaard in het Gentse stadsarchief. Uiterst links: de eigendom van het bisschoppelijk seminarie, opvolger van het Papehuis. Uiterst rechts: de Biecurf.

uitzicht zijn we niet zeker. Waarschijnlijk verschilde de brede tweelaagse gevel niet wezenlijk van wat de tekening uit 1800 weergeeft, maar was hij waarschijnlijk bekroond met dakkapellen, naar de mode van de tijd. In 1823 volgde opnieuw een bouwaanvraag voor een extra etage door Emanuel De Smet (21). De geveltekening toont vensteropeningen van de lichtjes vooruit-springende middenpartij met rondbogen op de etage in de typische Gentse empirestijl van die eerste helft van de 19de de eeuw... maar wel enkele jaren nadat het 'empire' van Napoleon ineengestuikt was. Het gebouw geraakte na W.O. II verwaarloosd. Het speelde nog eventjes een rol in de populaire Gentse geschiedenis toen Walter De Buck er zijn eerste café de Marteko opende en hij '(samen met zijn langharige vrienden) de goegemeente de stuipen op het lijf joeg. In 1975 werd het afgebroken en vervangen door een Amelinckx-achtig bouwwerk dat niet bepaald het topstuk is van de Steendam.

Beter verging het de imposante woning ernaast, gebouwd in het derde kwart van de 19de eeuw (22). Dat kwam er in de plaats van een classicistisch huis met timpaan boven de ingangspoort. De bouwaanvraag ervan (23) door Judocus Morel dateert uit 1741, het jaar dat deze koopman het bestaande huis kocht. Daarmee verzeilen we hier aan de Steendam in adellijk gezelschap.

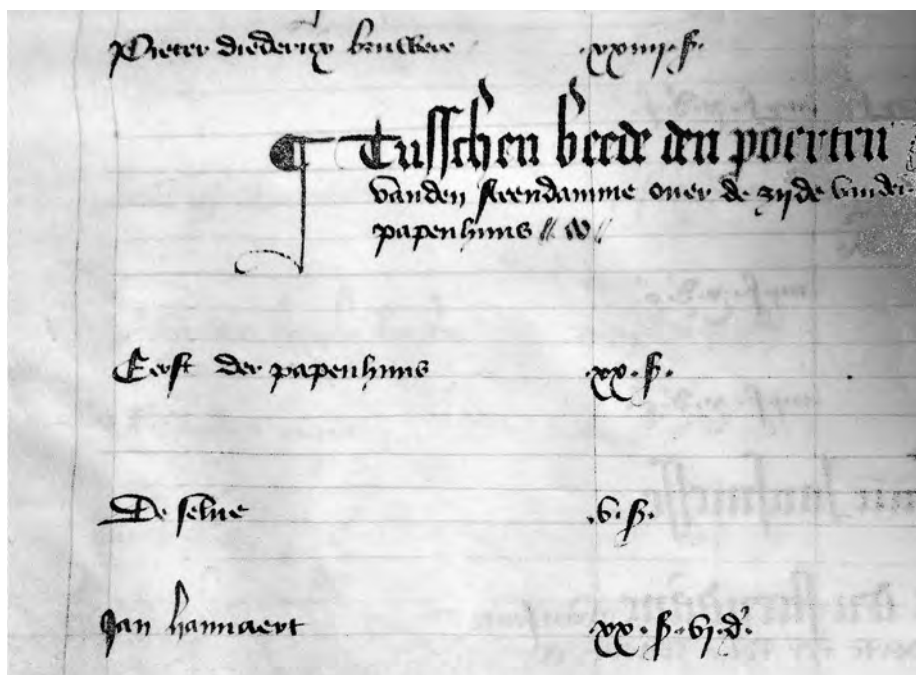
Morel verhuurde de mooie nieuwe woning aan het einde van de Oostenrijkse tijd aan ‘den grave Rindsmaul’. Het hierboven beschreven buurhuis van Soenens was toen in bezit gekomen van een zekere baron Benoist (24).

Zo komen we tenslotte bij de Biecurf. De naam van dit huisje, wellicht geïnspireerd door een specialiteit van bouwheer bakker Pauwel Verhyl, was te vinden op de bouwaanvraag uit 1718 (25). Het nieuwe geveltje verving niet, zoals gebruikelijk (geheel of gedeeltelijk) een houten exemplaar, maar een oudere stenen gevel. In 1755 werd het huis verkocht aan buurman Morel die het gelukkig ongemoeid liet. Dat kan niet gezegd worden van zijn twintigste-eeuwse opvolgers die het gelijkvloers zwaar verminkten om het helemaal te vervangen door winkelvitruines, geen gelukkig idee voor een dergelijke smalle gevel (26). Nieuwe eigenaars lieten het geveltje in de negentiger jaren van de vorige eeuw herstellen en ze gaven Walter De Buck en zijn steenkappers de opdracht een bijenkorf en de bouwdatum in de ‘muurspiegels’ aan te brengen.

In het stadsarchief op zoek naar de vroege huisgeschiedenis

Voor wie zich in de technische uitwerking van het onderzoek wil verdiepen, volgen hierna enkele kneepjes. Dat we de situatie van acht eeuwen geleden in dat stukje Steendam zo goed kennen en zo nadrukkelijk durven omschrijven, komt doordat de huizen op stadsgrond stonden. Er moest jaarlijks voor betaald worden aan de Stad en de noteringen daarvan bleven allemaal samen integraal bewaard. Om dat te begrijpen moeten we ons realiseren dat tot aan de Franse tijd veruit de meeste bezitters van een huis geen eigenaar waren van de grond waarop het stond. Enkel bij huizen en percelen met het statuut ‘Vrij huis-Vrij erf’ was dat het geval.

De noteringen van de namen van de huiseigenaars op de percelen en de bedragen, de cijnzen, die ze moesten betalen voor het gebruik van de gronden vormen een ononderbroken reeks in het Stadsarchief. Dat was trouwens ook het geval met de meeste bouwsels in het Nieuwpoortje en in de aan de overzijde van de Baudelohof gelegen Waterwijk tussen de Ottogracht en de Minne-meers. In de vroegst bewaard gebleven stadsrekeningen met cijnsinkomsten staan ze jaarlijks opgetekend vanaf het schepenjaar 1325-1326 (27). Vanaf 1337 werden ze opgenomen in aparte grondcijnsboeken, de ‘erfelijke renteboeken’ van de stad, die tot aan de Franse tijd strekken (afb. 8). Bij heel wat percelen vinden we twee bedragen: een klein bedrag ‘van overmate’ en een groter. Vermoedelijk geldt de grote som voor het huis en de kleine voor een open ruimte of poortje ernaast, eventueel toegang gevend naar een achterhuis.



Afb. 8. Detail uit het stadscijnsboek uit 1418 in het Stadsarchief, reeks 152 nr. 6. De meeste 'boeken' in deze reeks zijn bijlange niet zo mooi geschreven en duidelijk. Met beide 'poerten' worden de Steenpoort bij de Sint-Jacobskerk en de Sint-Jorispoort bij de Leie bedoeld. Tussen haakjes: de schrijfwijze 'oe' duidt, net als 'ae', op een lange klinker. De dubbele klinkers 'oo' en 'aa' werden nog niet gebruikt.

In dit stadsgedeelte bevinden we ons daarmee in een uitzonderlijk gunstige situatie voor een dergelijk onderzoek. En nog beter. Vanaf 1672 vinden we de bij de grondcijzen opgetekende eigenaars dikwijls ook vermeld, samen met de eventuele huurders, in een tweede archiefreeks met exacte aantekeningen in de 'huisgeldboeken' met de huistaksen (28). Die omvatten alle huizen van de hele stad en lopen eveneens tot aan de Franse tijd, weliswaar met onderbrekingen. Onder Frans bewind verdween het systeem van de grondcijzen en maken we de overgang naar het nog steeds bestaande kadaster van de onroerende goederen. In de eerste jaren vinden we meestal dezelfde namen terug als bij de cijzen, en ook de huisnummers: eerst per wijk, later per straat. Heel nuttig daarbij zijn de kaartjes uit ca. 1808 in de zogenaamde Atlas Napoléon. In de bijhorende tabellen staan o.a. de gevelbreedten aan de straatzijde vermeld. Die kunnen we vergelijken met de huidige toestand. Met behulp van de methode van het Gentse huizenonderzoek (zie noot 5) kunnen we hiermee de

percelen, ook de heel oude, precies situeren op de eerste (ca. 1830) en de actuele kadasterkaarten. Dat geeft een stevig houvast. We staan op vaste grond.

We haasten ons hieraan toe te voegen dat de methodiek om de vroege huisgeschiedenis te achterhalen, slechts geldt voor de huizen waarvan de grondeigenaar ('landheer', meestal een instelling) en de noteringen in de 'landboeken' (cijnsboeken, erfelijke renteboeken) gekend zijn. Ook voor de woningen 'Vrij huis-Vrij erf' kan het. Het is erg arbeidsintensief werk. Om jammerlijke vergissingen te vermijden moet men trouwens ook de belendende huizen bestuderen.

Nemen we als voorbeeld het enige huisperceel in dit stukje Steendam dat sinds de jaren 1300 tot op heden, althans aan de straatzijde, onveranderd bleef in breedte, de Biecurf. Uit de cijnsbedragen kunnen we berekenen dat het perceel 15 voet breed was aan de straat, hetzij nagenoeg 5m waarvan 1m 'overmate' waarschijnlijk ooit ingenomen door een toegang naast het huisje. De vroegst bekende huiseigenaar in 1326 was een zekere Lippe (Philip) van Berghine. Bakker Pauwel Verhyl (Vergeylen, Verhellen) die de gevel zijn huidige uitzicht gaf, betaalde tot aan zijn dood in 1722 nog precies hetzelfde cijnsbedrag aan de stad (29). Wel was er geen sprake meer van 'overmate'. Die was bij de originele huisgrondcijns gevoegd. Onnodig hierbij te vertellen dat dit bedragje nauwelijks nog wat voorstelde aan geldwaarde. Het was enkel nog een recognitie, een erkenning dat de betaler geen eigenaar was van de grond waarop zijn huis stond. Voor het huis zelf moest hij wel nog een substantieel bedrag aan 'huisgeld' betalen. Die nieuwigheid die vanaf 1672 systematisch alle huizen belaste, was proportioneel aan de huurwaarde, maar ook dat bedrag bleef stabiel in de bijna anderhalve eeuw dat het stelsel in voege bleef.

Noten

- 1 Verstraeten, F. (1978). *De Gentse Sint-Jacobsparochie*. Deel 3, p. 21. Bij de bouwvoorvragen in het Gentse stadsarchief is de omwisseling goed te merken in daten. Bij de bewaarde noteringen van bouwsubsidies uit de jaren 1600 heet het nog meestal de Steendam, bij de 18de-eeuwse wordt enkel het of 't Steendam geschreven.
- 2 Stadsarchief Gent (SAG), stadsrekeningen reeks 400. Best raadpleegbaar in de uitgave door Julius Vuylsteke (1900). *De Gentsche Stads- en Baljuwsrekeningen 1280-1336*, Gent, Meyer – Van Loo.
- 3 Berkens, M., Desmet, G., Stoops, G. (2011). Steendam. Laatmiddeleeuwse pottenbakkersvondsten. In: *Archeologisch onderzoek in Gent*, reeks 2 nr. 5, p. 151-158.
- 4 Van Werveke, A. (1908). *Gentsche Stads- en Baljuwsrekeningen 1280-1336. Register*, Gent, Vyt, p. 1078-1079.

- 5 Stadsarchief Gent (SAG), reeks 152, nr. 6, f. 17v. Idem nr. 9, f. 31v en 32.
- 6 SAG, reeks 152 nr. 16, f. 141-143.
- 7 SAG, Reeks 152, nr. 7 (1442), f. 43v.
- 8 De Potter, F. (1891). *Gent van den oudsten tijd tot heden*. Deel 6, p. 474.
- 9 Devriese, L. (2015), Slaapcomfort voor rijk en arm. Gent 14de-17de eeuw. In: Van Mensen & Dingen, jg. 13 nr. 4, p. 21-26.
- 10 SAG, reeks 535 nr. 310, bundel 14.
- 11 Charles, L., Everaert, G., Laleman, M.C., Lievois, D. (2001). *Erf, huis en mens. Huizenonderzoek in Gent*, Gent, Mens & Cultuur en Stadsarchief, pp. 191.
- 12 Devriese, L. (2014). De Joremaai. Joris en Maaiken aan de kemelbrug? Vergeet het. In: *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 43, p. 408-415.
- 13 SAG, reeks G nr. 251 (1891). Veranderingen op de oude rooilijn waren voordien aangebracht door J.B. Allo, 'architecte - charpentier' of 'entrepreneur' of de weduwe Thienpont (SAG, reeks G12 nr. 5242, 5251, 8479, 8483 en 9724).
- 14 SAG, reeks 535 nr. 25. O.m. beschreven door stadsarchivaris Victor Van der Haeghen in de *Inventaire archéologique* (fiche nr. 115 – Vertaling in *Ghendtsche Tydinghen*, 1992, jg. 21, p. 75-76).
- 15 Een bouwaanvraag uit 1802 voor verandering aan de gelijkvloerse vensters (vermoedelijk uitnemen van de witstenen 'kruisen') door Hoogstoel in SAG, reeks G12 nr. 1112. Een tweede in SAG, reeks G12 nr. 5255. De bouwaanvraag omvat naast een geveltekening met het nieuwe uitzicht, ook het oude. Het is deze die gebruikt werd voor de reconstructietekening (bovengedeelte).
- 16 SAG, reeks G12 nr. 10656.
- 17 Brouwerij, brouwgereedschap, stallingen en achterhuis bij de 'rivier' (de Slekke) vermeld in 1644 (SAG, reeks 152, nr.13, f. 125).
- 18 Afschrift in SAG, reeks 535, nr. 310. De brouwersfamilie van der Haghen was eigenaar gedurende de hele tweede helft van de 17de eeuw. Een J. van der Haeghe was echter ook eigenaar van een veel kleiner huis op perceel B 779 aan de andere zijde van de straat.
- 19 De familierelaties in Schrans, G. (2009) *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIe eeuw*, tweede druk, Liberaal Archief, Gent, p. 276.
- 20 SAG, reeks G12 nr. 1107.
- 21 SAG, reeks G12 nr. 5524.
- 22 Datering naar stijlelementen in Bouwen door de eeuwen heen. Gent 4na, p. 495 onder huisnummer 74.
- 23 Koopdatum in SAG, reeks 152 nr. 16, f. 142v. Bouwaanvraag in SAG, reeks 535 nr. 310, bundel 23.
- 24 SAG, reeks 153 nr. 201. Huisnummers F 285 en F 286.
- 25 SAG, reeks 535 nr. 310, bundel 15. In SAG G12 nr. 7361 een aanvraag voor verbouwing met geveltekening.
- 26 Foto van de toestand in de jaren 1970 in 'Bouwen ... Gent' 4na nr. 1240.

- 27 SAG reeks 152 nr. 1, met op f. 2 de bestudeerde huizen. Dezelfde bedragen in opeenvolgende cijnsboeken tot en met 152 nr. 17.
- 28 SAG, reeks 153/1 nr. 69 e.v. In nr. 201 huisnummers F281-289. In reeks 153/2 als eerste in 1672 nr. 56, f. 144 e.v.
- 29 Grondcijns in de stadsrekeningen en in de eerste cijnsboeken: 21 schelling parisis (SAG, reeks 152 nr. 1, f. 2). De schelling parisis werd omgezet in de gelijkwaardige groot Vlaams in de volgende cijnsboeken. De laatste noteringen in SAG reeks 152 nr. 17, f. 143.

MEMORIEDAG – 2 februari 1917



Op 2 februari 2017 is het honderd jaar geleden dat Hugo Collumbien geboren werd in Gent, op de koudste dag van de Eerste Wereldoorlog. Is dit geen aanleiding om deze uiterst verdienstelijke Gentenaar in herinnering te brengen?

Een bondige samenvatting van de levensloop van **Hugo Collumbien** staat op Wikipedia:

(https://nl.wikipedia.org/wiki/Hugo_Collumbien).

Ook op facebook staat een uitgebreid eerbetoon aan onze oud-voorzitter (<https://www.youtube.com/watch?v=JZMqozhFlbE>).

WAAROM DRONKEN DE BAAFSE MONNIKEN LIEVER WIJN DAN BIER?

Marc Hanson

Het grote belang van wijn in de Sint-Baafsabdij is zonder meer opvallend. Het klooster was nochtans gelegen in een landstreek waar wijn niet de gebruikelijke, streekeigen drank was. Dat was bier. Waarom dronken de Baafse en honderden andere monniken in de middeleeuwen in de Zuidelijke Nederlanden dan toch vooral wijn? 's Morgens kwam er andere drank, gekookte koe- of schapenmelk en af en toe zuiver vruchtensap, op tafel.

Uit de Regel van Benedictus blijkt dat zijn volgelingen in het wijnland Italië uiteraard wijn dronken net als vroeger de Romeinen. Wijn is nauw verweven met de cultuur van Italië en van de Zuid-Europese landen in het algemeen. Het drinken ervan gebeurt vaak bij het eten en dat kan variëren van een eenvoudig stukje kaas, worst, brood etc. tot een copieuze maaltijd met meerdere gangen die dan worden 'overgoten'. Men wist al dat goed eten de negatieve werking van alcohol voorkomt of afremt. Onbedoeld zal de Regel het wijndrinken buiten Italië hebben gestimuleerd: als het daar mag, kan het ook 'bij ons'.

Wijn had een fijnere, meer complexe smaak dan water (te mijden!), melk of het dikwijls troebele bier. Dat werd niet gezien als alcohol, maar als een frisse, gezonde drank om de dorst te lessen, want drinkbaar water was de uitzondering. Daarom werd bier ook uit vrij grote kroezen van een halve liter en meer gedronken. Wijn werd, met mate gedronken, ook als gezond beschouwd, zeker als er bepaalde kruiden werden toegevoegd. Voor monniken die een ascetisch leven leidden, was wijn, die een licht exotisch tintje had, een van de weinige genots- en roesmiddelen. Tabak drong pas vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw als genotmiddel door in West-Europa en dus ook in abdijen en kloosters. Warme dranken als koffie, thee en chocolade kwamen in Europa maar in de zeventiende eeuw in zwang, spiritualiën nog later.

Door het drinken van wijn onderscheidden de rijke monniken zich, net als de gehele welstellende bovenlaag, van het gewone volk dat het met (flets) bier moest stellen. De Baafse monniken konden de wijn bovendien gemakkelijk en relatief goedkoop, want tolvrij, betrekken uit echte wijnlanden als Frankrijk, Italië of het Rijnland. In 1169 kreeg de abdij van keizer Frederik I de toela-

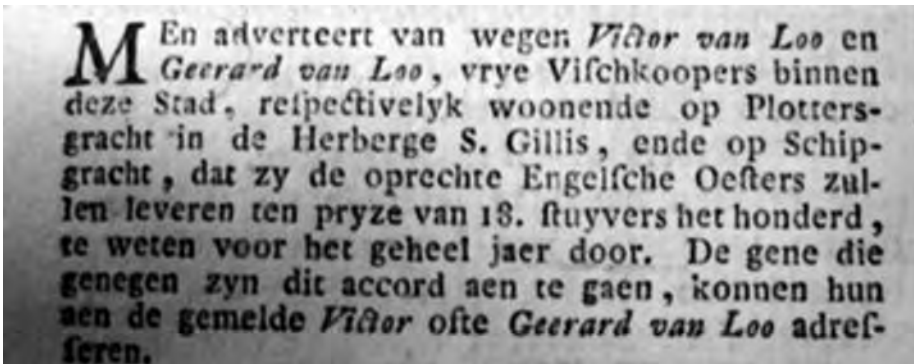
ting om zestig karren rijwijn, van zestig vaten elk, tolvrij in te voeren, zodanig dat ze niet alleen genoeg voor zichzelf hadden, maar ook nog aan deloyale concurrentie in Gent konden doen. Ze konden de tolvrije 'overschot' immers onderhands verkopen of zelfs in een 'kantine'. Denk aan de Kantienberg bij Sint-Pieters. Bij de interpretatie van de soms in gidsbeurten verkondigde cijfers over het fantastisch hoge wijngebruik door de monniken, moet men daar rekening mee houden. De aangekochte wijn bewaarde ook veel beter en langer dan bier en melk. Bier brouwde de abdij vanaf het einde van de veertiende eeuw zelf. Het werd vooral gedronken door het dienstpersoneel, veel talrijker dan de eigenlijke monniken.

Daar kwam nog bij dat artsen, alchemisten en apothekers vanaf ca. 1100, in navolging van de Romeinse arts en autoriteit in zijn vak Galenus, gematigd wijngebruik begonnen aan te bevelen om de fysieke en geestelijke gezondheid te bevorderen, naast lichaamsbeweging, dutjes, frisse lucht enz. Dat was natuurlijk een extra argument in handen van de monniken die al eens een extra glaasje dronken. Had Jezus zelf water niet in wijn veranderd! Maar er werd ook voor gewaarschuwd dat overmatig drankgebruik een scala aan negatieve emoties kon losmaken: woede, vadsigheid, verdriet, kinderachtig gedrag etc. Buitensporig drankgebruik werd echter niet gezien als een verslaving, een ziekte, maar als een menselijke zonde, een moreel kwaad. De zonde was volgens de Kerk immers een deel van de zwakke menselijke natuur. Aan een volledige drooglegging voor monniken en geestelijken in het algemeen werd nooit gedacht. Erg verstandig blijkt nu, want oude en meer recente pogingen tot drooglegging in bijvoorbeeld de Verenigde Staten en Rusland hebben vooral desastreuze gevolgen gehad.

GEEN OESTERS MET EEN WIJNTJE OP DE KOUTER IN 1788-1790, WEL WAFELS MET PUNCH IN EEN ‘WAEFFEL CABAENE’

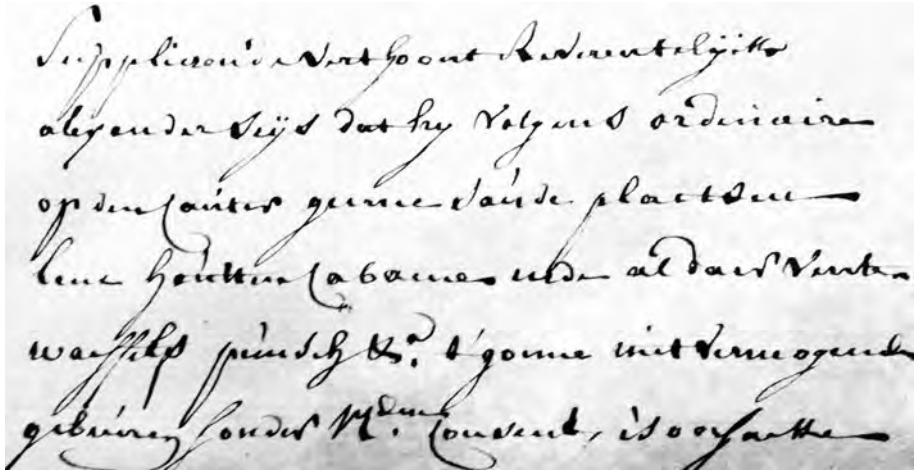
Luc Devriese

Voor sommigen onder ons hoort het er bij: op zondagmorgen oesters met een wit wijntje op de Kouter, met de zondagse bloemenmarkt als excuus. Oesters zijn al heel lang te koop in Gent. Een advertentie in de *Gazette van Gent* uit 1767 leert ons dat je (als je geld genoeg had) bij plaatselijke vishandelaars een soort abonnement kon nemen voor uit Engeland geïmporteerde oesters (afb. 1). Vermoedelijk vonden die hun weg naar de Kouter niet. Maar je kon daar wel iets anders snoepen.



Afb. 1. Advertentie voor Engelse oesters in de *Gazette van Gent* 21 sept. 1767 (Stadsarchief Gent).

Dank zij een paar uitzonderlijke documentjes, bewaard gebleven in de verzameling ‘Vliegende Bladen’ van de Ugent bibliotheek, komen we te weten dat je in de late jaren 1700 op de Kouter een (wellicht) smakelijke wafel kon kopen, verorberen en wegspoelen met een warme (?) punch (afb. 2) of iets anders. Alexander Seijs (elders Say) richtte zich in die tijd met een verzoekschrift (afb. 3) tot de ‘edele heeren den hooghbailliu ende schepenen vander Keure’ om ‘reverentelijck’ toelating te vragen tot ‘plaetsen eene hauten cabaene om aldaer te venten (verkopen: vendre) waeffels, punsch etc.’. Een kaba-

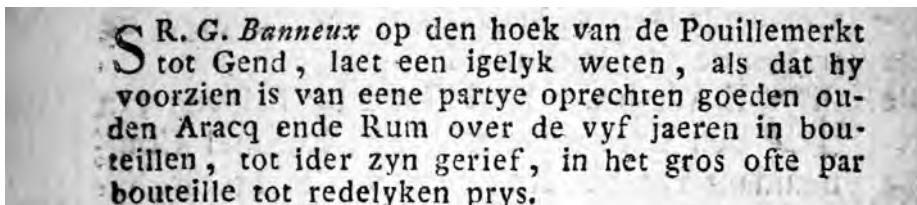


Supplicatie van het houtbedientelijck
alexander sijt dat hy volgens ordinaire
op den cauter gemeen daer plaetsen
lene houtten cabanes ende al daer venten
waeffels punsch &c. te gorne mit veruegen
gebuiren onder N. onder, is ooyfarte

Afb. 2. Aanhef van het verzoekschrift voor het plaatsens van een 'houtten cabane' op de 'cauter' voor het 'venten (van) waeffels punsch & (et cetera: afkorting). Herkomst: Ugent bibliotheek, Ephemera, trefwoord Place d'Armes.

ne of kavane is, volgens de definitie van De Bo een hut uit latten en wissel gevlochten, een armoedig huisje (*Westvlaamsch Idioticon*, 1870-1874, p. 501). Oudere lezers herinneren zich misschien het liedje van Line Renaud 'Ma cabane au Canada'. Denk ook aan 'kabine' en 'kabinet'. Wij zouden zeggen 'barak', maar misschien was die term in de jaren 1700 nog te zeer geassocieerd met zijn militaire origine: behuizing voor soldaten.

De wafel is iets typisch voor onze streken. Het woord is afgeleid van 'web' en van 'weven', wat natuurlijk slaat op de grof- of fijnmazige rib-celstructuur van het gebak (afb. 4 en 5). Franstaligen gebruiken dezelfde term: de 'g' van 'gaufre' is een vorm van 'w': 'waufre', net als bij 'Guillaume – Willem' of 'Gauthier' – Walter'. 'Waufre' was trouwens gebruikelijk in het Noordfrans.



S. R. G. Banneux op den hoek van de Pouillemerkt
tot Gend, laet een igelyk weten, als dat hy
voorzien is van eene partye oprechten goeden ou-
den Aracq ende Rum over de vyf jaeren in bou-
teillen, tot ider zyn gerief, in het gros ofte par
bouteille tot redelyken prys.

Afb. 3. Mocht onze wafelverkoper een of ander exotisch alcoholdrinkje willen gebruiken als basis voor zijn punch, dan kon hij eventueel terecht bij Sieur G. Banneux of een opvolger. (Advertentie uit de Gazette van Gent, 31 dec. 1767, collectie Stadsarchief Gent).



Afb. 4. en 5. Het Huis van Alijn bezit een mooie collectie oude wafelijzers. Hier een grof- en een fijnmazig exemplaar (met dank aan Ellen Ryckx [Huis van Alijn] voor de foto's).



De Engelse woordvormen 'wafer' en 'waffle' werden aan het Nederlands ontleend. Zelfs de Russen haalden hun 'váflja' uit onze kontreien.

Het woord 'wafel' komt al heel vroeg voor in Vlaamse geschriften. Het kon zelfs een beroep aanduiden: de 'wavelare', de wafelbakker (in 1281), zo geeft

het *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* aan (Amsterdam University Press, 2009). Voor één keer ligt de toeristische sector niet al te veel: de wafel is wel degelijk een specialiteit van de Nederlanden. Niet enkel van België: je kan ook in bv. Amsterdam een fel gesuikerde lokale variant kopen, die heel anders smaakt dan wij gewoon zijn, maar even traditioneel is. Het kon natuurlijk niet anders of het stedelijk chauvinisme ging zich daarmee bemoeien. Geen probleem... als dat lekker spul oplevert! Je hebt Luikse wafels, gaufres de Liège, gesuikerd, ruitvormig of ovaal, en Brusselse wafels, lichter en rechthoekig. ‘Brussels’ omdat het typische kermiskraam voor wafels en appelbeignets met veel spiegels en veel wit, daar gecreëerd werd door de familie Consael. Zo wordt het toch beschreven in een boekje van Jan Gheysens (Tielt, 2006, pp. 112) *Brusselse wafels en andere heerlijkheden*. Daar mag wel een groot vraagteken bij gezet worden. De welbekende Gentse meesterkok Cauderlier (1812-1887) beschrijft Brusselse wafels al veel vroeger in zijn *Gebakken en confituren / La pâtisserie et les confitures*, eerste uitgave in 1874. In de ‘nieuwe verbeterde’ uitgave uit 1910 (Hoste, Gent) vinden we ze naast ‘Vlaamsche wafels’. Deze laatste bevatten iets minder boter, maar wel biergist. We vinden er geen Luikse wafels, wel ‘wafels met room, gerezene wafels, Provençaalsche wafels’ (met olijfolie), ‘koekebakken (galettes couquebacques)’ en ‘fijne wafelkens’ (galettes fines)’.

De toelating voor de verkoop op de Kouter zal allicht vlot gegeven zijn, want het was iets dat onze wafelbakker ‘volgens ordinaire’ deed. Hoe zouden de wafels van Seijs gesmaakt hebben? Wellicht veel minder zoet dan de suikerwafels die je overal kan kopen. Je kan eens proberen met een van de twee wafelrecepten die de Gentse ‘Kok - Almanach’ voor 1775 ten beste gaf. Daniël Lievois bezorgde een becommentarieerde heruitgave van dit kostelijke boekje in ons zusterijdschrift *Van Mensen en Dingen*, jg. 12, 2014 nr. 3 (p. 53). We nemen de recepten hier over.

Om wafelen op eene bijzondere wijze te backen

‘Men doet een pond van het beste tarwen meel in eenen pot, giet’er een pond en half gesmolten boter by, klopt het wel door een, dan doet men een paar handvollen amandelen, twaelf kleyne geklopte eireren, eenen leepel of twee goeden gist, note-muscaet en een weynig zout daer by, eyndelyk ook eene pin-te lauwe zoetemelk, en wel geklopt zynde, zet het weg om te ryzen; wel gerezen zynde, bakt men die na gewoonte en zet-ze tegen het vuer, dan blyven zy hard en smaeken zeer lekker.’

(Wafelen) op eene andere wyze

‘Men neemt een pond tarwen meel, vier eyeren, een half pond gesmolten boter, twaelf aard-appelen fyn geraspt, of gekokt en fyn gevreven, eenen leepel of twee vol gist en een maetjen brandewyn, klopt dit alles wel dooreen, en wel gerezen zynde, giet men, als men aen het backen gaet, een glas koud water daer in, en bakt ze na gewoonte.’

Misschien kan er iemand met commercieel talent een dergelijke ‘Gentse’ wafel op de markt brengen? Het is natuurlijk opletten geblazen met wat er in toeristische hot spots aangeboden wordt: de wafelvariante van de eenheidsworst (als we ons deze culinair gewaagde vergelijking mogen permitteren). Marc Sleen, Madam Pheip en heel de bende van Nero kijkt grinnikend toe vanuit de Striphemel... wees er zeker van!

DE WAARHEID OVER HET GEVAL LAMBILOTTE

Eric Vermeirsch

Eric Vermeirsch die dacht dat hij uitgeschreven was, wist voor ons toch nog enkele fraaie jeugdherinneringen op te diepen, al of niet over zijn kleurrijke familie Van Damme. Hij begeleidt dat met een wijs citaat dat we onze lezers zeker niet willen onthouden (red.).

‘Probeer niet de geheimen te ontsluiëren die de volwassenen voor u verborgen hielden. Geniet van de wolkenloze hemel der onwetendheid zo lang dit u gegund is!... Wat u kunt verliezen is onherstelbaar en van een waarde die met geen woorden te beschrijven is – uw paradijs.’ Klaus Mann.

In tijden van hoge nood was er altijd nog mijnheer Lambilotte.

- Lambielot goat da oplosse!
- Lambielot goat da zuu nie loate!
- Moest Lambielot da wete, ai zoe der nie mals mee zein!
- Da keune ze Lambielot nuut ten laste leggen!
- Woarom goade doar nie mee bei Lambielot?

‘t Is maar een kleine greep uit het Lambielot-vocabularium. Keer op keer heb ik deze uitspraken de ronde horen maken bij de familie Van Damme: Lambielot was hun laatste reddingsboei, als er bijvoorbeeld tijdens de oorlog op de zwarte markt nog een extra zakje kolen moest versierd worden, of moeilijkheden met de Duitse vrienden(sic) Dieter en Horst, of als er problemen waren op het werk (kwestie van een klein postje of bevordering uit de wacht te kunnen slepen). Want Lambielot had een lange arm, en patatie en patata...

Voor mij als zevenjarige was het allemaal zeer verwarrend, want er was ook nog tante Ster (Estère) en Fred de Ster (Fred Astaire, een succesvol filmartiestepdanser). Die namen werden ook dikwijls genoemd in hun gesprekken, doch hun verwantschap met Lambielot was mij een raadsel. Het was soms een ingewikkeld kluwen. En mijnheer De Boeck niet te vergeten! Doch die had zich gespecialiseerd in het ‘helpen’ van oorlogsweduwen en had zoveel macht niet als Lambielot. De Van Dammes, broers en zusters van mijn ma en hun respectievelijke echtgenoten, tantes en nonkels dus, kende ik goed. Doch

andere bloedverwantschappen waren mij niet helemaal duidelijk. Zonneklaar was dat Lambielot veel macht moest hebben, hij werkte (of was in ieder geval benoemd) bij één of ander ministerie als bode-kamerbewaarder, zijn graad sprak boekdelen.

‘k Weet nog hoe mijn ma moeilijkheden had op ’t werk omdat zij ruzie had met mijn tante Mietje, de vrouw van haar broer Charles. “Schuun é, Mietse, ‘k goa da breie veur main aige”. “Ik goa’t breie voor Edith (mijn nichtje)”. “Mietse, ge moe gai da ZU nie zegge ...”). ’t Zat er eigenlijk waarschijnlijk al lang aan te komen, maar dit ‘incident’ was er blijkbaar te veel aan. Meer was er niet nodig om de boel te doen ontploffen tussen de twee vrouwen die dagelijks de zelfde werkplaats deelden in de keukens van ’t Ges (de Grasfabriek, textielbedrijf).

Nog die zelfde avond deed mijn ma al schreiend haar beklag bij haar broers en zusters. Zij had zelfs haar ontslag gegeven op ’t werk. Nu kwam het er op aan een andere job te vinden! “Woarom goade nie bei Lambielot?” zei nonkel Giele. Mijn pa zag het al gebeuren: hij zou hiervoor moeten opdraven, en als er iets was waar hij als de dood voor was, dan was het bij Lambielot gaan om een gunst te vragen. Eén keer was hij in het gebouw geweest, waar Lambielot achter een grote tafel zat, weliswaar in de gang – dicht bij de toiletten, dat was mooi meegenomen – om te beletten dat geen ongewenste elementen nog dieper in het gebouw zouden doordringen. Lambielot droeg een donkergrijs pak met hemd en das en zelfs een kepi met verzilverde Belgische leeuw, die hij gans de dag op het hoofd droeg, overeenkomstig de vereisten van zijn eerbaar ambt. Ook op beide revers van zijn jas was een verzilverde leeuw gespeld, een linkse en een rechtse, die elkaar vanzelfsprekend achterdochtig aankeken. Bovendien was er nog een rij verzilverde knopen met leeuwenkop. De snit van die jas leek verdacht veel op het model dat wijlen Adolf Hitler altijd droeg op sommige van zijn statiefoto’s.

Voor een onderhoud met bedienden van de post schrok mijn pa op latere leeftijd niet meer terug. Als hij moeite had met het invullen van een of ander papiertje gaf hij de dienstdoende vooraf een sigaartje cadeau. Maar dit was dan al ettelijke jaren na de oorlog. Momenteel beschikte hij niet over sigaren, en Lambielot een sigaar aanbieden, dat zou gewaagd zijn: die man was op de hoogte want in de gang waar hij zat rook het verdacht veel naar sigaren van top kwaliteit. Een vers gedood en gepluimd duivejong kwam als zoenoffer ook niet in aanmerking, dat was dank zij mijn ma uitsluitend voor mij bestemd, ’t was ten slotte nog maar kort na de oorlog. Alleen al de gedachte

weer eens voor die imposante tafel te staan! Met een bakje voor binnenkomende en een bakje voor buitengaande post, en nog enkele andere stapeltjes papier, die door Lambielot omslachtig maar met grote kennis van zaken werden herschikt in nieuwe stapeltjes, klaar voor gebruik: de bestemmingen moesten omzeggens niets meer doen, alleen nog lezen. Er was ook nog een bordje waarop stond ‘G. Lambilotte, e.a. bode-kamerbewaarder’, weliswaar sober, maar je kon er toch niet naast kijken. Giele was via tante Ster later te weten gekomen dat die ‘e.a.’ stond voor ‘eerst aanwezig’ en het resultaat was van een recente bevordering, een hogere stap in de hiërarchie van de Belgische Staat. Of men ook “eerst AFwezend” ambtenaar kon zijn, was daarna voorwerp van veel spot bij sommige Van Dammes (o.a. mijn pa), maar voor Giele getuigde dat van gebrek aan respect.

Daar sta je dan, als textielarbeider (‘monteur in de weverij’, noemde mijn moeder dat – de verbeelding was toen ook al aan de macht – maar er stond wel geen naambordje op zijn weefgetouw), tijdens dat herschikken. Tot wanneer Lambielot zich verwaardigde het hoofd op te heffen om met staalgrijze ogen door dikke brilglazen uw gezicht te doorgronden. Nog voor hij zijn mond had opengedaan begonnen de handen van mijn pa al lichtjes te beven, zoals die keer dat hij door een Duitse soldaat uit een biechtstoel werd gehaald, waarin hij zich had verborgen.

“Ik zol goan”, hoorde hij mijn ma zeggen, en zijn gezicht klaarde uit van opluchting.

Vele jaren later hoorde ik hem tegen Giele zeggen dat de overledene ‘vrie overroep’ was en dat Lambielot voor hem nooit NIETS had gedaan (versta: nooit iets!). Nog een geluk dat hij hem nooit een sigaartje had gegeven! “An diene vent èk ik niets g’had” en Giele nam daar stilzwijgend akte van.

ZU 'T IEN EN 'T ANDER VAN NEN EUWEN AZENT VAN GENT

Rudy Duprez

Ier d' istore van wa da'k allemoal è gezien, è huurt én meegemoakt bij de poliese in Gent. 'k Ben begost op den ieste december in 't joar '75, in den veurigen eeuw, in de Permerence (Permanentie) op den Poeljenmarkt. We koste nie béter zitte: peis ne kier oe da de Franschen ulder poliese en vereert mé den bijnoame 'les poulets'. In Gent, van eigens, woare wulder de GESTAPO's, 't es te zegge de GENTse STAdS POLies.

't Es d'istore van veure de fuse mé d'andere gemientes, nog veure d' ervorminge van de poliese: de fuse mé de zjundoarmerije. Veure de diéje die't nie nie mier zoen wéte, de fuse van de gemientes woas in' t joar 1977. Ek è da geschréve veure de dieje die d'er toens bij woare, en uuk veur de dieje die d'er nog nie woare, en veure de dieje die ginge komme, moar 't nog nie wiste, allé veure ulder allemoal en... veure mij!

Deel 1. In tenue noar schole en toens in de Permerence 't Uniform: den tenue

't Begin van d'istore woas den tenue. Veur da wulder d'er an begoste, moeste wulder noar den kliermoaker in de Sint-Pietersnieuwstroate, veur onzen tenue. Dat was bij Maatkleermakerij De Pourck, diene mensch es al lange duut en begroave, allé es allange bij Kiekepuut. Doar noartoe veur onzen tenue, binst dat 't ij nog leefdege, van eigens. Da was 'n belevenesse. Diene vent vrieg mij oe da' k droagdegede. 'k Zeje, mé mijn 'ande, ij wildege eigentlijk wete woar da mijn kluute ingen. En ij mé zijn meetlint tot an mijn kl... Allé achter drei wéke o'm oenzen tenue: twie broeke, ien veste ('n vareuze ietege da) èn nen dikken palteau, lijk da diene mens zei: "Da es nen wintermantel", allé oas't kèuwt wort, veur in de winter, 'k è da spel bijkanst nuut gedrege. Allé zust veur 't te passche.

W'oame, twie broeke, iene veur in de zomer en iene veur in de wintere, ien veste (de vareuze), drei emdes en iene plastron, drei poar keises, ien poar schoene mé zolle van papier, en da woast! Diene 'wintermantel' die ter bijkanst gienienen azent uut eé gedrége é joare in mijn kasse hange. 'k em toens

ne kier wig gegove an nen jongen azent, diene boel ing ter toch moar in die kasse, en 'k oa ploatse nuudig. Allé mijn wijf toch.

We kregre uuk zu ne bréje zwarte leerene ceinturon, en toens uuk nen pistol (FN 7,65mm, de mijne woas van 't joar '26), mé 6 balle, de meeste zéje kogels, moar da woas nie zuuste emme toens gelierd op 't schoole, én diene pistol zat in 'n lere spel mé 'n kleppe., die ge altijd moest toe èwe! Zie ne kier da ge de'r an kost! Vuuder oame ne matrak, 'n fluitse mé 'n kuurde en 'n poar masenotten: da woas 'n ijzere kéttinge mé 'andvatte ('andboie).

Ja, en veur in de wintere koste we spare, op de 'mast'. Da woas de luupende rekeninge woar da de stad doar iedere drij moande wa cens opzettegede, toens koste iets kuupe. Da wiert in 'n boekske opgeschreve, ge kreeg dat toens achter zu véél moand onder uwen neuze en ge moest da aftiekene, oas g' iets gekocht oat... of nie! Wulder, jonge azenten spoardegen allemoa veur 'n 'beerke', zeu'n dikke winter veste. Da woas béter dan diene palteau, die toch in de kasse ing. Ja w'oame uuk allemoal ne kopere penning mé onze dienstnummero op, 'k ben die kwijt geroakt, binst da'k an't vechte woas in de Bou-dewijnstroate mé die gaste van de Hell's Angels.

Ge kost in uwen tenue é méé da koperspel veur nieks op den tram, moar ge kost eu nie wigsteke tussche al da volk, ge woart in in uwen tenue! Loater emme toens 'n poliesekoarte g'at mé onze foto doarop, moar toens koste we nie mier veur niets op den tram, zust oas g' in tenue woart!

Noar 't schole

Allé 't es nie woar! Wulder moeste iest noar 't schole... Achter onzen entréé, den tenue angedoan, moeste wulder noar't schole veur drei mont in d' Olmstroate (nu Kaprijkestroate an de Plezante Veste). Vroeger woas 't er doar 'n kinderkrebbe geweest, 't plakkaat ing 't er nog aan de veurdeure, heeltenganst in 't koper, 'k peize dat't er nu nie mier en 'angt. Oas ge veur de puurte stont koste kieze: links, stedelijke kinderschole: rechts, stedelijke politieschole. Wulder zoate doar mé gaste van St. Niklaas, uuk van Deinze en nog 'n poar gemientes, 'k geluuve da me mé 36 in de klasse zate (afb. 1, 2 en 3).

Allé, doar emme toens onzen stiel gelierd. Van alles gelierd wa da die andere, de dieje die nieje deugdegen verkierd déje. Z'en doar uuk mijnen duim gebroke, z'en mij doar ne keer zat gemoakt (binst de lesse verkeer) en ze ze'n mij doar tuupe mé mijne moat ne keer vergete, zu dade wé mé 'n liere (ladder) over 't muurke moeste kruipe. En diene paster van noast de deure kijke!



Afb. 1. Aandachtige (?) leerlingen in de politieschool (1997, Greet Polfliet, fotoreportage Blauw in zwart - wit).

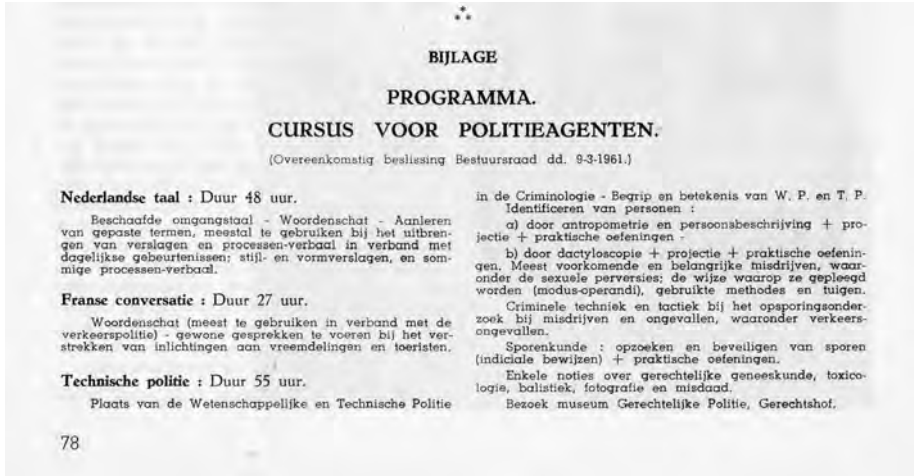
Sport

Sport omme uuk, tuupes tegoare, verre springe, mé nen ijzeren bal smijte zu verre of dade kost, uuk over 'n kuurde springe, zeu ne kier of viere ront da plein luupe, zu rap of dade kost, en doar achter in de kantine wa pinte drinke veur al da zwiet were te... Wulder moeste uuk proper wére noar 't schole goan, dus allemoal onder den douche doar, zu 'n gruut spel, waar dade mé hiel die bende onder kost. 't Woas 't er toch éne van Deinze die tége de biene van iene van oens aan 't zieke woas zekers. En dien broave gast zei: 't es lijk da da woater woarmer wort. En wulder, ja wa peisde?

D' exoames en den eet

Allé achter al diene sport, moe moar gerust da we doar deure woare, noar de Permerence. Ja, moar eest d' exoames. 'k Moe nog peize an mijne moat (den diene die loater den blombak es geduupt) die mij vroeg binst 't exoame strafrecht wa nen 'bedrieglijke verberginge' es. Wist e 'k ik véle, 'k oa moar d' ieste tien vrage op da blat opgelost en 'k oa't nie omgekeert, en da woas d' elfste vroege. Allé, ij é toch nog iets gedoan veur mij.

D' ieste weke da wulder an 't wirk woare, moeste wulder onze eet goan afleg-



Afb. 2. Het leerprogramma in 1962 (uit De Gemeente nr. 132, collectie documentatiecentrum DSMG, Begijnhof Sint-Amandsberg, afd. Vliegende Bladen, Gent, reeks criminaliteit).

ge in 't stat'uis bij den burgemeester. Wolder doar in onzen, ienigste tenu noast den Belgiesche drapo. Den uuftcommisseer moest den burgemeestere ondersteune, wolder dachte dat 't ij ziek woas, moar ij woas zu zat of 'n ratte. De burgemeester, nie den uufdcommiseer, want den diene dronk alliene tee. 'k è loaters huurt dat den burgemeester uuk altijd tee dronk, moar mé tseneuver. W' em em ne keer moete goan zoeke, de dieje van 't stat'uis woare em kwijt. Z' èn em gevonde in 't vertrek, ij woas doar in 't sloap gevalle.

Stuute op 'den tir', de schietstand

Wulder junge gaste moeste om de drei moande goan schiete in d' èuwe kazerne van 't léger op de Pinteloan. Die 'grijze muize' moeste moar éne keer op 'n joar. Verduidelijkinge: grijze muize, da woare bureau-azente die altijd méé nen grijze kiel rondliepe, en de mieste op ulder sletse!

Allé wolder doar noar toe. Allemoal op de vuurlijne. "G'reet: Vurre!". 't Woas doar zu ne grijze kiel die begost te vloeke. "Miljaar mijn duuzend frang". IJ oa gesnoeit van zijn daguure en in de luup van zijne pistol duizend frang wiggestoke zuu da zijn wijf da nie zu vinde! Lap, wig zijn cens. N'en andere bureauazent kwam binne mé zijne pistol in nen plastieke zak. IJ oat da spel wille kuische, da uit mekoar hoalt en nie mier tuupe gekrege!

Permerence op de Poeldemoarkt, oe zag da't er uit?

Oe da't er uit zag in de Permerence (afb. 4)? Oas ge doa'r binne kwamt, an



Opleidingsgreep bij zelfverdediging.

Afb. 3. Ook dat hoort bij de opleiding: een 'schurk' (broertje van Flurk?) wordt door bereidwillige medeleerlingen in de greep gehouden (herkomst: zie afb. 2).

euwen rechtse kant: den planton (de man van wacht) in 'n gloazen kotse, en toens zu noar links: 'n deure noar 't wachtlokaal van d' inspecteurs. Die woare in diene tijt 'alve gode' en ze déje gien moeite om da te verandere. Oas ge rechten deure liep, oa der nog 'n deure. Ge kwamt toens in 'n trapzoale woar da 't er nen lavabo stont, uuk en branspiete 'ing. En van-eiges de trap noar bove, woar da de boaze zate, of ingen. Ge kost toens kieze, en wére kieze, oftewel, den trap op, of noar den koer of noar de kantine. Ge kunt peize da' m altijd noar de... ginge. Oas ge deure noar de koer paktegede, stonde op de binnekoer (da woas den achterkant van stat'uis) zu 'n poar èuwe 'eite barakke, 'n stuk of dreije, woar da'mme d'ambetanterikken koste in stéke oas 't Rolleke vol zat. En stinke da diene boel dé.

De uufdverblijfploatse van d'azente was de kantine, mé toafels en stoele en mé nen gruuete kole-kachel en iene cantinier. Da was mé 'n vaste rolle, die muilrekkers oan altijd prijs: ze moeste toens gien kluute doen. Ne café kostegede 3 frang, e'n latte shokla 4 frang, de soepe, al dan nie angelengt 3 frang de tasse. We verdiendege in diene tijt 18 duuzend frang (in de fabrieke woar da'k vroeger wirktegede oak 'et dobbele, moar 'k oa nu 'n vaste posiece).

Bove op 't ieste verdieep, omme de schrijfkoamer mé Adler typmachines, woar da al onder nog den Duitsche swastika in stond, 't es echt woar. Allé we zaten doar goe, oas ter nie teveel volk woas. Doar schreve w'oens péévées. Eén originiel blad, veure gedrukt en twee pelliurkes mé carbonpapier doartussche. Da velleke carbon woas echt 'eilig. Oas't op woas, moeste bij den inspecteur 'n vesch goan oalle. De diene keekt toens noar eu velleke carbon èn nie noar



Afb. 4. De ex 'Permerence' (Permanentie) aan de Poeljemarkt in iets betere toestand dan destijds (foto 2016).

da d'ander dien carbonén é. IJ hielt da tége de lucht en oaster genoeg goatses in woare kreegde 'n nieuw, die g' achter da't oat gebruikt, moest wigsteke veur d'andere. Want oas ge nie op èuwen kie vive woord, woord et kwijt en woast 't velleke schampavie. Ge kost toens wére terte bij nen inspecteur zoender eu velleke.

Oas ge ne zatte oat en ij stempelde, moeste doare 'n pelluurke bijsteke en toens in nen omslag opsture noar den dienst van de wirkluuze in de Lange Stienstroate. Oeveel kiers da'k da ben vergete en onder mijn veize è h'at da'k et wére woas vergete, moars't woas iedere kier te loate, 't pv moest doar binne de drei doage zijn en ik kost er gienen nie mier erschrijve. ('k èi uuk drei doage in mijn léve gestempeld!).

Vuuder doare, uuk op da ieste verdiep: w' oame doar gien klietkot, zudade uwen tenue thuis moest andoen. Woame wel, oas ge rap woart, 'n kotse van 10 op 10 (centimeters) om èuwen brol in te steke, èuw witte antschoene en èuwen witte plastieken ceinturon. In de winter kreges wulder zeu ne witte plastieken ceinturon mé luchtsets, da wirktegede mé 'n platte pilde. Da woas oas ge 't verkeer moest regele an d'orloge van 't Zuid,'t Rond Punt, bij oens gekent als checkpoint Charlie, noar den uufdcommiseer Karel Mortier, die nog altijd zoekt achter diene tableau van 't Lam Gods. Allé wulder moar 't verkier régelen. 'Gaby Catanga' woas doar ne kier an't zinge van 'djingel bells ...', tot da Karel da ne kier oa huurt, ij woas doarvan nie mée gedient en toens woast: salu luchtsets.



Afb. 5. De Gentse Feesten op een keerpunt: serieuze subsidies (in frank!) uit de opbrengst van taksen voor terrassen en kramen. De politie, hier vertegenwoordigd door de auteur Rudy hemzelf en een collega, moet nog wel een en ander in goede banen leiden (niet gedateerd knipsel – jaren 1970, coll. DSMG).

Opdrachte én stuute in de Permerence

'k è véle an de stadskasse moete stoan, allé binne, veur diene boel te bewoake, of dat t'er cens woas wist ik nie, moar den boas zé go moar de kasse bewoake, en toen déde da. Kè uuk nog meeholpe om te verhuize in de Permerence. Vulder moeste drei stoases om uuge goan veur ne boel èuwe dossiers te goan oalle en noar beneem te sleure. 'k E moar éne kier moete sleure: 'k vroege an den uufinspecteur woar da 'k diene boel moeste legge en ij zé tege mij: "Smijt ze doar moar in 't hoekske, manneke." En k' da toens gedoan.' k Moeste nie meer méé elpe, nie diene dag, én de rest van de wéke uuk nie. De rest van de nieuwe bende moest de gielen dag drei stoasjes noar bove en beneem luupe! En ikke moest in de kantine wachte.

Vrie belangrijke opdracht woas mé nen combi noar den eeste wijk rije en ter beschikkinge blijve van de commissieer. Allé ikke wig, op 't ieste moeste e k'ik veur zijn deure wachte tot da t'ij tijd oa. Zijn deure woas toe vaneiges.



Afb. 6. Nen azent met pantomimetalent demonstreert het nieuwe onthaal in de Belfortstraat (knipsel uit Het Volk , 3 feb. 1997, coll. DSMG).

Politie zet deuren Belfortstraat dag en nacht open

Afb. 7. Dat was iets nieuws! (knipsel coll. DSMG).

‘k Mochte binne en en ij gaf mij ‘n briefke mé al d’ adresse die ‘k moest afgon-
an, én uuk wa da’k moest méébringe. ‘k Moest eest te voete bij nen bienèu-
wer achter zijn bestellinge. Ikke doar noartoe. Oas ek em vroeg ovéle da ‘t
woas, keek diene bienèuwer vrie aardig noar mij, ij woas da precies nie
geweune da de rékeninge wiert betoald. Allé ik da betoald, ‘t was 17 frang,
toens wére noar den bureau en wig mé den combi noar nen blommemarchand.
Doar ek nie gevraagd veur te betoale, ‘krege ne bouquet blomme mé en nen
pak mee boetebriefkes van diene vent. IJ zé dat ij ‘t wel ging arrangére mé den
commissseer.

Toens nog ier en doar geweest, achter groensels en nog ‘t ien en ‘t ander en
toens were noar ‘t ieste. Op de deure geklopt van de boas en zijn vlies, blom-
me, groensels op zijne bureau geleit en ij zé tege mij: ” ‘t Es goe ventse, kier
moare were noar de permerence“. ‘k Vroege ‘k em vaneigens mijn cens en ij
keek noar mij of da’k van de moane kwamme, en zé: ”Edde gij da betoalt”?
En ikke: “Van eigens”. ‘k e nuut gien commisses mier moete doen veur em.
Nog zu ne vréje importerte opdracht woas het ‘Keuninlijk vertrek’ (nen wc)
bewoake in de Permerence. De Keunink kwam noar Gent (Nie Romain, den
diene van Brussel) en d’ éne of d’ andere plezante boas oa gepeist: oas de
Keunink ier te voete moe goan van stad’uis noar kweet nie woar, en ij moe ne
keer pisse, dan kan ‘t ij ier terechte, doarom oan ze ‘n nieuwe vertrek, geïn-
stalleerd. ‘t Mocht ‘t er gienen ienen in of op en doarveure moeste ter doar dag
én nacht nen azent veure goan stoan. Ge keunt peize dat ‘t er doar nuut iets es
mée gebeurdt!

En toens krége wulder nen télévise! Nen kabel woas’t er nog nie, ‘k weet nie
mier oeveel poste da ter diene kost pakke, moar ij speeldege. Lijk da’k vuu-
der goa schrijve om ‘n poar teuteleers (stotteraars) in ‘t korps, woaroender nen
officier, allange duut. Binst den diene zijnen nachtdienst woas’t ij uit zijnen
zétel gekrope en kwam ‘t achter nen café in de kantine. Wulder kéké noar nen
voetbalmatch van de Russe tége ‘k weet nie meer wiene (Rusland woas toens
nog communist). Vroeg dienen officier in iene keer: “Woarom stoat doar op
die gaste van Rusland ulder emde CCCP, wa es da?” ‘t Woas doar éne van



STAD GENT

Samenstelling :
Dienst Voorlichting
Stadhuis - Botermarkt
9000 GENT
Tel. 266.52.10 - Fax 266.52.29

Politie
Belfortstraat
24 uur
te bereiken

Sedert 1 februari heeft het Gentse politiecorps een tweede 24-uurs contactpunt voor de bevolking en dit in het hart van Gent. Voor onder meer aangiften, klachten, exploten, afhaken sleutels bij tussenkomst gerechtsdeurwaarders, informatie, adviezen kan u dag en nacht terecht in de Belfortstraat 4 te 9000 Gent (het Arteveldecomplex), tel. 266.62.43.
 De start van deze permanente balie is een eerste stap in de uitvoering van de reorganisatie van de wijkpolitie.
 Naast dit aanspreekpunt voor de bevolking bestaat uiteraard nog het Politiecentrum Ekkergerem, Ekkergeremstraat 209 te 9000 Gent, tel. 266.61.11.
 Via deze balies wil de politie beter aanspreekbaar en bereikbaar zijn.

oens die zé: “Da stoa veure Co Co Communistische Partijje”. Lappe, den officier wére noar zijn kot en wij koste vuuder kijke noar de voetbal.

Die vuile bende van Sint Jacobs

Z’ en mij uuk éne keer noar Sint Jacobs gestuurd veur die vuile bende te goan bewoake, en te kijke wa da zulder doar an ‘t doen woare (afb. 5). Walter De Buck, en nog véél andere woare doar bézig. Die mensche woare doar aan ‘t sleure mé van alles, en ‘k è ze ‘n beetse méé holpe, ‘k dé mijne ceinturon, mijne képi, mijne pistol en matrak af en ‘k woas e’k ik bézig mé lampkes op ‘t ange op ‘n liere (ladder). ‘k Ken-dege Walter De Buck van uure zegge en k’woaze ‘k ik bezig tot ter nen inspecteur achter mijne rugge kwoam en zé da’k ne kluutzak was, nen vuilen anarchist, en da’k moest moake da’k wére trok van woar d’ak gekome woas. Ik peisdegede noar ‘uis, moar ij zé noar de Permerence. Lappe, mijn carriere doar op de Poeldemoarkt woas an ‘t schudde.

Ver’uize

Ver’uize, dad’ em’ en poar kiers ge-doan. Ieste ver’uis, os ge van de schole noar den Poeljemoarkt nie méetelt, noar de Borluutstroate (nu

Afb. 8. Collectie DSMG, knipsel uit een advertentieblad, 11 feb. 1997.

Belfortstroate). Da woas oast 't kot op de Poeljemoarkt bijkanst op onzen kop viel. De stad oa't doar drei uize gekocht, twie èuwe oerekotte en 't uis van nen tantiest.

Ge kunt peize da ter doar gien ploatse woas veur kleerkotses, etc., moar woame wel wére 'n kantine. Die drei uize oan nog ulder eige veurdeure, en ge kost die opesteke. Dag en nacht ope (afb. 6, 7 en 8). Op nen zekere oavend, iederien zat doar op zijn gemak in de kantine, stak 't er doar éne de deure ope en kwam ter doar nen vent binne, zo zat of nen patat, ij keek ne keer rond en zei tége Dreete de Neuze, de cantinier, geef ons allemoal moar iets! Oas tij zijn toafelbier kreeg en der van dronk, keek tij nog ne keer goe en zag ne heleboel azente, 'IJ é zijn flaske nie leeggedronke. Wij em em nie opgepakt, moar w'oame veel leute.

Ien 'uis woas méé en schuifveister, en zu koste wij noar de mensche kijke, 't was zust an en busalte. Op nen woarme zomerdag stont de 'Neuze' in zijn kantine, mé zijn blauw emde mé de verplichte zwarte epaulette doar op. Oas hem zag stoan van veure, ij achter zijnen tuug, wulder doar veure, stont ij in uniform, oas ge beter keekt, deur da gloas, zagde da t'ij 'n zwarte kurte broek aan oa. Allé veur ons nie geloate, ij bestelde goe. Moar 't was ne vrieje wijvezot, en op nen keer zéje t'er iene van de bende: "Dréé kom ne kier kijke, en zu'n schuun wijf". En Drééte van achter zijnen tuug. Deed t'er iene da schuifveister, da al 'n beetse openstond, nog mier omuuge, en weme Drééte mé zijn kluuten deur da veister gesmete en ij stont op stroate, in zijn kurte broek! Kwam ter toch gee' boas af zeker, en Drééte kreeg op zijn kasse. En wulder, wulder woare wig. Van eiges.

Oas M. ne keer t'uis kwam, oa zijne zeune al zijn meubels verkocht. Allé, wulder moeste da goan vaststelle en pv moake. M. zé tege ons: "Gaste t es nogal délikaat, 'k hope da gulder muile èuwt, want anders goa heel de bende et wete". Wulder: "Vaneigens meneer, op oens kunde rekene." Kome wulder 't 'soavens nie binne op de Permerence en stoa M., die nachtdienst oa, doar nie te roepe en te tiere da zijne zeune heel zijn boel oa verkocht!

Toes woas t'er O. die op nieuwjoarsnacht en voat wiskie gaf in de Borluutstrate. W'oam vaneigens ien hiele bende zatte azente. Iene es t'er loater oas 't ij gedoan oa, tege ne buum gereje, stiepelzat, en de zjendurmes deéje de vaststellinge, omdat nen azent woas. Diene azent zé vaneigens da't ij van zijn wirk kwoam en datter nen officier wiskie oa gegeve. O. ondervroagd deur de zjendurms en loater deur 'n onderzoeksrechter é da toens ont kent, 't rézulto-

TRANSMISSIECENTRUM POLITIE :

Kraamafdeling werd zenuwcentrum van Gentse pakkemannen

L.N. - 12/5/80

Afb. 9. Het zenuwcentrum van de politie in de gewezen materniteit aan de Bijlokekaai (knipsel uit Het Laatste Nieuws in DSMG).

at: diene azent mé zijn kl... in de Wandelinge!

Den Dog (nen inspecteur), da woas nu ne kéér de vriendelijkste uit den uup. Lijk oas ge gedoan oat mé patroelde zé 't ij tseile: "Wat kommede ier doen. Zijd'al wére van patrouille, schiet ulder wig". Zijne veurnoame woas Etienne, en wème uut ne kier nen straat'ond opgepakt en in de Permerence gezet en em Etienne geduupt. Op ne kier kwame we wére van patrouille, en zu lijk altijd de gewente woas toens, bestelgedede ge wulder veure ten elve 'n tasse soepe (doaracher déje ze d'er woater bij). Allé wij alle viere me 'n tasse soepe, den 'ond Etienne an oens voete. Toen kwam onzen inspecteur binne, Etienne den Dog. Ene zé tege den cantinier: "Vul moar nen pot veur Etienne". Ge moet eu veurstelle da ge in diene tijt zekers giene inspecteur ging anspreke mé zijn veurnoame, moar profiteurs ode overal. Den Dog groeidegedede, 'n tasse soepe, want 't woas wére veur niets, wééral! M. zettegedede die tasse mé soepe op de grond en onzen 'ond begost te drinke. Den Dog stont stille én vrieg: "Waarom iet dienen 'ond Etienne? ... En toens viel zijn frang. "Buite! Smeerlappe en pakt diene vleuenbol mé". Da beeste é nog joare bij nen braven azent gewuunt.

Joaren loater oa 'k wijkazent woas op 'n dielgemiente ek em doar nog gezien, ij woas noar doar gemuteerd om da'ze in de nieuwe organizoase mé em niets koste doen, zekers. Allé ik binne op den bureau, al die azente woare nieuwe gaste, dus die kendege em nie en uuk zijne bijname nie. 'k Zie em doar zitte mé veel papier onder ziene neuze, bézig mé de 'ondetellinge. 'k Go doar bij em en 'k zie em papierkes van d'ondetellinge an 't invulle en 'k em gevraagd of da onzen Etienne doar bij woas? Gene commentaar. IJ 'et tzelfs nie geroepe!

W'oame teuteleers (stotteraars) bij oes, ne brigadier en nen officier. Oas de brigadier noar 'n intervence oa geweest moest ij rapport uitbrengende. Wulder

wisten da en stonde op den trap achter de deure van den officier mé nachtdienst. Den iene dé zijn verslag al teutelend en wiert in iéne keer deur den andren onderbroke. Den diene schoot uit en zé dat 'ij nie mé em moest lache omdat 't ij uuk nie zu goe kost explicere. In zijn wieke geschote, zé t'ij wére da't doar niets kost andoen, moar dat diene officier nie mé em moest lache omdat'ij teutelde. Die twééje woare mé mekaar bezig, 't kwam ter gien einde an. Den éne wist nie van den andere da' ze teuteleers woare.

Nog ver'uize

Den tweede ver'uis ging van d' oerekoten van de Borluutstroate noar de brouwerije (ex Meiresonne) op de Koepoortkaaie in 'n ouwt verslete kot méé veel gloas. Derde ver'uis: noar 't oud Moederhuis, op de Bijlokekaai (afb. 9). Achter da den uufdcommissieer op pensioen woas gegoan, emme nog nen 'interim' hat. Den diene liep op nen kier in de Permerence ront op de Bijlokekaai, tot ij tége nen azent botste die em vroeg: "Awel ventse, wa luup-te gij ier te doen? Zij d'eu boane kwijt messchiens?" Hij es toens in 'n vlammenste coléere tot den uufdbureau gestapt en kwam da tége mij vertelle. "Allé" zé t 'ij ;"die azente kenne mij nie, al oe lange kende gij mij al"? 'k Em toens gantwoord "Van op't XXXplein" (ij zat doar mé 'n lief), IJ é toens tége mij gezegd "Hij moet eu muile auwe, èt et huurt!"

Redactioneel naschrift

Deze tekst, de eerste van een kleine reeks, is door de auteur in zijn eigen Gents geschreven. Aandachtige lezers zullen opmerken dat dit verschilt van het Gents uit het noorden van de stad dat Eddy Levis weergaf in zijn bewerking van de reeks 'Een stropke van de Brugsche Puurte' van Gilbert Boerjan in onze jaargang 2015. Rudy Duprez groeide op, woonde en werkte lange tijd aan de zuidkant van de stad (Zwijnaardssesteenweg, Ledeberg, Gentbrugge). Over de schrijfwijzen van het Gents zie Levis, E. (2015), Hoe schrijf ik mijn dialect? In Ghendtsche Tydinghen, 2016 nr. 1, p. 49-53.

Met bijzondere dank aan Greet Polfliet die haar fotoboekje 'Blauw in Zwart-Wit' ter beschikking stelde voor deze reeks.

HET CASINO AAN DE COUPURE GEZIEN DOOR TIJDGENOTEN (1838 EN 1905)

*Rond 1825 draaide er nabij het huidige Casinopleintje en de Coupure een windmolen (afb. 1). De omgeving was nog erg landelijk. Dit veranderde kort daarna snel. We krijgen een goed idee van het Gentse Casino via een fragment uit de *Guide du voyageur en Belgique* (1838) van Auguste Gobert, geschreven kort na na de voltooiing van het gebouw (vertaling Herbert De Vleeschouwer en lichtjes bewerkt). Aan het einde van dit artikeltje wordt de meer recente geschiedenis kort toegelicht.*

‘Op de rechteroever van de Coupure, in het midden van de meest aangename en drukbezochte promenade van Gent, werd er een uitgebreid en weelderig bouwwerk met de naam Casino opgericht in 1835 en afgewerkt in 1836. Deze naam houdt geen verband met de voornaamste doelstelling van deze instelling. Die was niet zozeer gericht op het bezorgen van amusement als wel op het bevorderen van wetenschap en kunst bij het verlichte deel van het publiek. Het is hier dat de Societe royale de Botanique en de muziekvereniging Sint Cecilia bijeenkomen (afb. 2).



Afb. 1. Kaartfragment uit 1825 (stratenplan Roothaese met mooi weergegeven molen op de plek waar later het amfitheater zal gebouwd worden.

GRANDE
FÊTE CHAMPÈTRE

AVEC

ILLUMINATION DU PARC,

*Qui aura lieu le Dimanche 23 Juillet
1848, à neuf heures du soir.*

Chaque Membre recevra quatre cartes pour Dames. Les cartes personnelles et celles pour Dames seront rigoureusement exigées. Les cartes des membres étant personnelles sont nulles si elles sont présentées par d'autres personnes.

Les étrangers présentés par un membre, pourront obtenir des cartes au prix de 3 francs à l'entrée du local. On peut aussi se procurer des cartes au magasin de musique de M. HUBERT DUJARDIN, rue courte du Marais, 18

Les abonnements se font par année. — La rétribution est de 12 francs par an.

Les portes seront ouvertes à huit heures.

En cas de mauvais temps les danses auront lieu dans la Salle.

Le 20 Août prochain, M. le Président offrira aux membres honoraires, une fête du nuit avec illumination générale du parc. L'administration croit devoir faire remarquer que cette fête, étant exclusivement réservée à Messieurs les membres honoraires, il ne pourra être délivré aucune carte d'entrée au bureau.

Société des Concerts du Casino.

PROGRAMME

DU

CONCERT D'HARMONIE,

qui aura lieu Lundi 24 Juillet 1848.

Première partie.

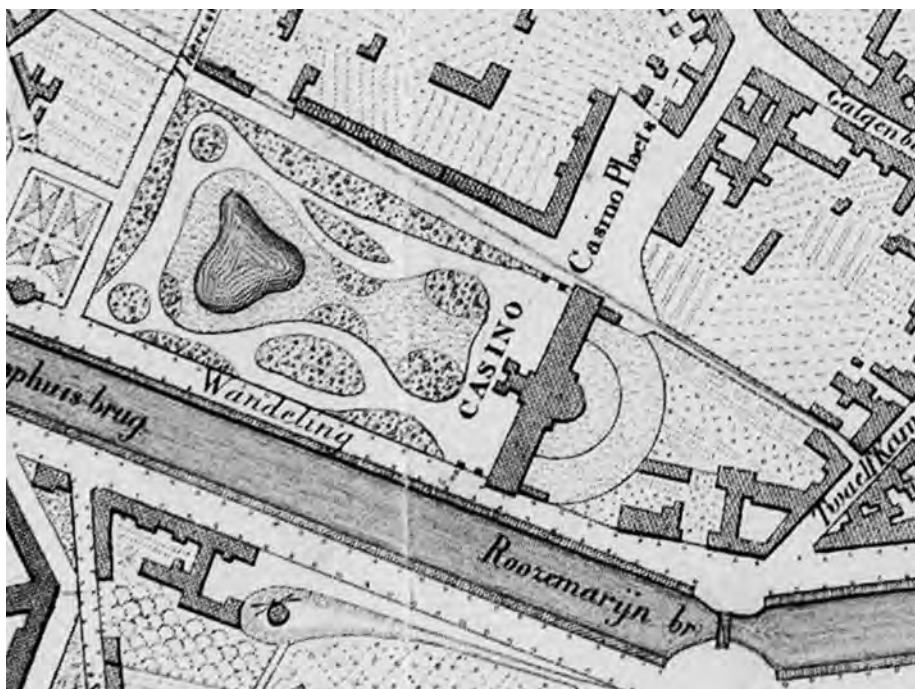
1.^o Ouverture des *deux Nuits*, arrangée par Beer. — Boieldieu.

Afb. 2.

Aankondiging in de Gazette van Gent, 1848 (Stadsarchief Gent). De leden van de Société waren, zoals dat hoorde in die tijd, uitsluitend heren, maar ze mochten zich wel laten vergezellen door (maximaal) vier dames. Dit concert was het meest prestigieuze onderdeel van de kort voordien, in 1843, ingestelde Gemeentefeesten van Gent, beter bekend als Gentse Feesten. Voordat het Citadel-park gerealiseerd werd vanaf 1870, was het kleine parkje aan het Casino 'het' park van Gent.

Het algemeen aspect van het monument weerspiegelt zijn bestemming. Het midden van het bouwwerk met een totale lengte 320 voet (117m) en een gemiddelde diepte van 55 (18m), wordt ingenomen door een mooie rotonde met een diameter van 58 voet (19m) en even hoog. Het gelijkvloers bevat de vergaderzalen van de twee societeiten, de leeszalen, billiardzalen, een restaurant, een cafe en het verblijf van de portiers en concierges. De voorgevel geeft uitzicht op het park over de gehele lengte van het terrein, waarvan het openbaar toegankelijke wandelpad langs de Coupure om zo te zeggen deel uitmaakt (afb. 3, 4 en 5).

Een dubbele trap onder een mooie zuilengalerij dient als voornaamste toegang tot de rotonde, die alternatief gebruikt wordt voor winterconcerten en tentoonstellingen. Op deze rotonde komen rechts en links twee grote laterale zalen uit, die er tesamen een lengte van 160 voet (53m) mee vormen en 1700



Afb. 3. Fragment uit het stadsplan Saurel met Casinogebouw in 1841 rechtover de 'Casino Plaetse', met aan één zijde het amfitheater en aan de andere zijde het park met de vijver. De 'Wandeling' is nu Coupure Rechts. Dit was de 'oude wandeling'. Vandaar de naam Nieuwe Wandeling even verderop. Later werd de Papegaaistraat (rue du Perroquet, nog net zichtbaar bovenaan) doorgetrokken. De brug, oorspronkelijk bijna rechtover de Salons Napoléon (nu de Walrus), werd iets meer naar het noorden verlegd. De Belle-Vuestraat (naar een vroegere herberg genoemd) werd de Raas van Gaverestraat.



Afb. 4. Het Casino in volle glorie gezien vanuit het park in de negentiende eeuw (verzameling R. Heughebaert). Het park lijkt groot, maar was eigenlijk erg klein.

personen kunnen bevatten. Bij de concerten neemt het orkest plaats tegenover de ingang van de zuilengalerij. De twee zalen geven uit op een grote overdekte trap omkaderd door vier rijen zuilen. In de winter vormt dit een orangerie. Er boven zijn er tribunes ingericht voor de orkesten die spelen tijdens de bals



Afb. 5. Casino en park (jaar onbekend, naar een litho van J.E. Loof, gedrukt op een uitnodiging voor een nieuwjaarsreceptie in het stadhuis (collectie Vliegende Bladen Gent, DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

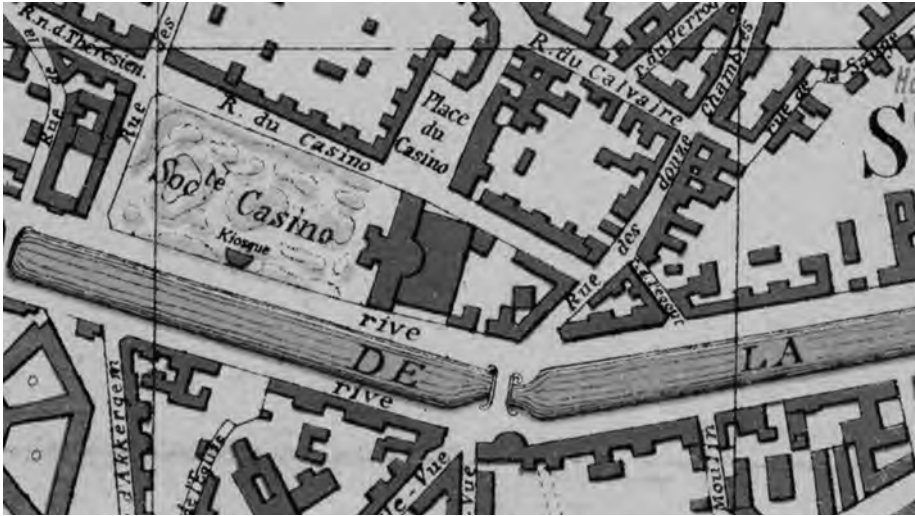


Afb. 6. Het amfitheater (half rond) met overdekte galerij in open lucht aan de ‘achterzijde’ van het Casinogebouw naar de huidige Papegaaistraat toe (1854, verz. R. Heughebaert).

en redoutes. (Noot van de vertaler: ‘redoute’ is een oude term duidend op ‘plaats voor dans, muziek, spelen en feesten’, of ook wel op de feesten zelf. Oorspronkelijk militair: schans, plek om zich te verschansen, ook als reduit aangeduid.)

De architect heeft handig gebruik gemaakt van de molenheuvel waartegen het casino aanleunde. Hij heeft hem omgevormd tot een openlucht amfitheater met in een halve cirkel opgestelde trapvormige zitjes, afgesloten door het Casinogebouw (afb. 6). Dit amfitheater, bedoeld voor de zomerconcerten, kan zesduizend personen bevatten. Het orkestgedeelte biedt plaats aan tachtig muzikanten. Gemiddeld genomen komt het verhoogde deel tot aan het niveau van het bovendeel van het gebouw, waarin het overgaat langs de twee kanten, zodat in geval van slecht weer, de toeschouwers kunnen schuilen in de zalen. Het amfitheater, gebaseerd op de Griekse en Romeinse voorbeelden, is een goed geslaagde creatie.

Tussen het Casino en de stadsbebouwing werd een plein aangegelegd, omringd door herenhuizen. Het werd genoemd naar het monumentale gebouw (zie afb. 3). De meeste andere straten van Gent schijnen zich te verfraaien uit wedijver: we citeren hier de Hoogstraat, de Onderstraat, de Korte Meer, de Veldstraat, etc.’



Afb. 7. Het Casino in 1878 met grote rechthoekige aanbouw op de plaats van het amfitheater. De parkvijver is verdwenen, een kiosk vervangt het amfitheater voor de concerten in open lucht (detail uit het stadsplan Gevaert en Van Impe, DSMG).

Tussen 1838 en 1905

Tussen 1860 en 1870 verloor het amfitheater geleidelijk zijn aantrekkingskracht. De vijver in het park (zie afb. 4) wordt gedempt en vervangen door een kiosk. De buitenconcerten werden waarschijnlijk eerst daar gegeven, later in het grotere nieuwe Citadelpark. De veranderingen zijn duidelijk te zien op 19de eeuwse kaarten (afb. 7).

Op 9 april 1893 verzamelde zich op het lommerrijke Casinopleintje, bij de toegangspoort van het Casino een bonte menigte voor de onthulling van het monument ter ere van de man ‘die zijn volk leerde zingen’. De burgerij, die de voorbije halve eeuw haar meest prestigieuze concerten en tentoonstellingen in het Casino organiseerde, sloot zich bij de hulde aan. Hoewel Karel Miry ook muziek schreef op Franstalige teksten, bleef de Nederlandstalige zang zijn voorkeur wegdragen. Omdat hij veel belang hechtte aan de muzikale opvoeding van kinderen, componeerde hij voor hen tientallen liederen (afb. 8), onder andere gebundeld in *Volkliedjes voor de Gentsche Stadsscholen en Muziek en Gymnastiek* (!). In het totaal zette hij een duizendtal werken op partituur, een onwaarschijnlijk uitgebreid oeuvre dat getuigt van een rijke inspiratie en een zeldzame werkkraft.

Het Casino in 1905

Uittreksel uit Karl Baedeker *Belgium and Holland including Grand-Duchy of Luxembourg. Handbook for travellers* (versie 1905, vertaling Herbert De Vleeschouwer).

‘Op de rechteroever van de Coupure en ten westen van het Justitiepaleis, is het Casino gebouwd door Louis Roelandt in 1835. Concerten worden gegeven in de grote tuin. Het Casino behoort toe aan de Maatschappij van Kruidkunde en wordt voornamelijk gebruikt voor de beroemde Gentse bloemenshows ingericht sinds 1808. Op het kleine pleintje voor het Casino staat een monument voor de Vlaamse componist K. Miry’ (afb. 8).

Het Casino na 1908

In 1908 verhuisden de activiteiten van het Feest- en Florailiënpaleis naar een



Afb. 8. Detail van het monument voor Karel Miry op het Casinopleintje met kinderen als evocatie van zijn vele kinderliederen (foto 2016).



Afb. 9. De afbraak. Rechts is een van de nieuwe gebouwen van de veeartsenijschool nog net zichtbaar.

nieuw gebouw in het Citadelpark. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het oude Casino gebruikt als militair hospitaal. Na jarenlange verwaarlozing werd het in 1945 gesloopt (afb. 9). Nog voor de afbraak een feit was, werd gestart met bouw van de 'Provinciale Hogere Arbeidsschool' met voorgevel naar de Coupure, volgens ontwerp van Valentin Vaerewijck en van laboratoria en klinieken voor de Veeartsenijschool, onderdeel van de universiteit, in 1933 ontworpen in de stijl van Nieuwe Zakelijkheid door August De Smet. Deze gebouwen worden nu gedeeltelijk ingenomen door het Technisch Atheneum dat van de Lindenlei naar de Coupure verhuisde.

EEN SPEURTOCHT NAAR HET RIJKE VERLEDEN VAN MOSTERDHANDEL TIERENTEYN

André Delcart

Gent telt veel oude winkelpanden die hun authenticiteit voor een stuk hebben behouden en waarin toch ronduit hedendaagse producten worden aangeboden. Een nummer van Mensen en Dingen (2016 nr. 4) werd hieraan gewijd en onlangs gaf de Dienst Monumentenzorg van de stad Gent een mooi boek uit specifiek over Gentse winkelpuien. Er zijn heel wat straten en pleinen waar het aangenaam toeven is en waarop de tijd schijnbaar nauwelijks vat heeft gekregen.

Sommige delen van de stad roepen echt herinneringen op aan vroeger en hebben de sfeer behouden. Denken we maar aan de Groentenmarkt (tot einde 17de eeuw de Vismarkt).



Afb. 1. Detail met de niet erg opvallende metalen halve maan, centraal op het bord 'Mostaardfabriek' aan de huidige vestiging Tierenteyn-Verlent, Groentenmarkt nr. 3 (foto 2016).



Afb. 2. Detail met de halve maan in het fronton van Korte Munt nr. 5 (foto 2016).

Het meest indrukwekkende gebouw op dat pleintje is uiteraard het Groot Vleeshuis. De Groentenmarkt is sinds 1995 in zijn geheel beschermd als stadsgezicht. Enkele merkwaardige gebouwen werden geklasseerd als monument. Zo ook de authentieke mosterdwinkel van Tierenteyn-Verlent, een van de meest gekende handelszaken in Gent. Bijzonder is dat ook het interieur van de winkel intact bleef, en de mosterd is er nog altijd even straf. De naam Tierenteyn staat symbool voor een straffe mosterd, maar evenzeer voor de prachtige en unieke locatie wijd en zijd gekend.

Start buiten de Brugse Poort en winkel aan de Groentenmarkt

De lange geschiedenis Tierenteyn startte in het begin van de 19de eeuw, toen ene Petrus Tierenteyn zijn eerste mosterd fabriceerde. Het exacte begin is meer dan eens betwijfeld en sommige ‘druksels’ vermelden zelfs 1790 wat onmogelijk is: Petrus werd geboren in 1788 (op 26 november). Meer waarschijnlijk is dat de start van de mosterdzaak in de 19de eeuw te situeren is, en wel in de omgeving van de Brugse Steenweg. Exacte gegevens over het aller-eerste begin ontbreken echter. Wij kennen wel uit de archieven een aanvraag in 1842 tot het installeren van een stoommachine in de Faubourg de la Porte de Bruges, de eerste vestigingsplaats van de firma Tierenteyn.

Wie vanuit de Brugsepoortwijk producten wilde verkopen in Gent-stad moest in die periode (tot 1860) tol betalen aan de stadspoorten. Wellicht daarom installeerde Tierenteyn een winkel voor de verkoop van zijn mosterd in het centrum van de stad aan de ‘Marché aux Légumes’. Waarschijnlijk ging het om een overname van de kruidenierswinkel Ramon en Van Geem of van een huis ernaast. De twee winkels zijn te vinden op achtereenvolgens volgende adressen (vermoedelijk dezelfde huizen met wisselende straatbenamingen en huisnummers) in de oude handeldsgidsen bekend als de Wegwijzers van Gent:

1840-1844 : Ramon-Van Geem Groenselmarkt 5

1845-1853 : Ramon-Van Geem, Korte Munt 5

1854-1855 : Ramon-Van Geem, Groenselmarkt 6

1840-1853 : Tierenteyn, Groenselmarkt 8

1854-1862 : Tierenteyn, Korte Munt 5

1863-1866 : Tiereneyn-Verlent, Groenselmarkt 3

1867-1868 : Tierenteyn-Verlent (Wed.), Groenselmarkt 3

1869 : Tierenteyn A. (Firma), Groenselmarkt 3

De straatnaamgeving en de huisnummering zijn verwarrend. De winkel is nu gevestigd in een gebouw dat de huisnummering Groentenmarkt volgt (nr. 3). De gevel draagt fier de naam Vve Tierenteyn, het huisnummer en (moeilijker zichtbaar) een sobere (vermoedelijk) koperen maansikkel (afb.1). In 'Bouwen door de eeuwen heen, deel 4na Stad Gent', lezen we dat de kelder, bereikbaar via een buitentrap met luik, 'romaans' is en voorzien van gedeeltelijk bewaarde zuiltjes met krulkapitelen. En we vinden er ook in dat de mostaardhandel er sinds 1883 gevestigd is. Hoe valt dat te rijmen met bovenstaande vroegere vermeldingen?

Om een mogelijke verklaring daarvoor te vinden moeten we even dichterbij de Korenmarkt de gevels nauwlettend bekijken. In de uitspringende huizenrij die de naam Korte Munt draagt, staat er nog een tweede huis (nr. 5, sinds lang



Afb. 3. Een plannetje uit Frans De Potter (Gent van den oudsten tijd tot heden, deel 2). Het derde huis van rechts in de uitspringende Korte Munt was De Mane, later de Halve Mane, huisnummer 5, vermoedelijk de eerste vestiging van mosterdhandel Tierenteyn in Gent-centrum, nu kantoorhandel Timmermans. Uiterst rechts de middeleeuwse benaming 'Galeide' (gallerij) van het actuele mosterdwinkelhuis.

kantoorhandel Timmermans) met een halve maan op de gevel (afb. 2). Gelukkig bleef die maan, een lachend exemplaar, bewaard in een fronton boven het balkon aan de eerste verdieping onder een mooie rococo klokgevel. Eveneens in 'Bouwen...' lezen we dat de gevel zijn huidig uitzicht in 1746 kreeg en dat de sculpturale vulling uit de 19de eeuw dateert toen de zaak 'A la demie Lune' er gevestigd was. Vermoedelijk was dit de eerste vestigingsplaats van Tierenteyn in het stadscentrum. Deze laatste straat telt slechts drie huizen op de oude rooilijn. Meer naar de Korenmarkt toe werden de huisgevels ca. 1950 afgebroken ten behoeve van het tramverkeer en aanzienlijk achteruit tegen betonnen winkelruimten gereconstrueerd.

De huisnaam is nog heel wat ouder. Frans De Potter ('Gent van den oudsten tijd tot heden', deel 2, p. 458 en 460) vond een vermelding van De Mane op deze plek uit 1422-1423 en nog andere uit de jaren 1500 (afb. 3). Wel verwarrend is dat amper een boogschuit verder, aan de Hooiaard, nog een ander huis als De Halve Mane bekend stond. Dat huis versmolt in 1750 met het buurhuis De Lelie. Wellicht werd het dubbelhuis vanaf dan ook de Lelie genoemd en verhuisde de 'Halve' toen naar de Korte Munt.



Afb. 4. Op deze foto die dateert uit het Interbellum, poseren Zulma Tierenteyn (†1949) en een werkmans voor hun winkel met een mooi geschilderde nr. 3, heden ook nog het adres: Groentenmarkt 3.

Later wedervaren

De zaak van Petrus werd verdergezet door zijn zoon Franciscus (Augustus). Augustus trouwde met Adelaide Verlent. Vanaf die tijd werd het Tierenteyn-Verlent. Na het overlijden van Augustus (1866) zet de weduwe de handel verder en hertrouwt in 1868 met Ernest Lacquet. Gedurende korte tijd kwam er een naam wissel, maar tot op heden bleef de benaming Tierenteyn-Verlent een constante. De kinderen van Augustus, Felix en Zulma, namen de winkel over. Felix huwde op latere leeftijd. Zulma kleef ongehuwd en stierf in 1949 (afb. 4). Het is Zulma die in 1923 de merknaam met de afbeelding van La Demi Lune, De Halve Maan, liet deponeren, met als hoogst dubieus stichtingsjaar 1790 (afb. 5).

Petrus Tierenteyn had zeven kinderen. Niet enkel August 'deed' in mosterd, ook andere kinderen en kleinkinderen vestigden zich als mosterdfabrikant. Hierna volgt een opsomming.

Tierenteyn in Gent

Tijdens het interbellum had je geen probleem om Tierenteyn mosterd te kopen in Gent.



Afb. 5. Etiketten met het twijfelachtige stichtingsjaar 1790.

De Tierenteynen zorgden zelfs voor verwarring door onderlinge concurrentie. Twee uithangborden met de aanbeveling voor mosterd van resp. Richard en Edmond hingen zelfs naast mekaar op de Kleine Vismarkt.

TIERENTEYN-VERLENT

Franciscus August (1833-1866), Groentenmarkt (Tierenteyn-Verlent) opgevolgd door de kinderen Felix en Zulma. Vanaf 1947 in vreemde handen: Antoon De Meyer en in 1958 Jean Caessens, opgevolgd door diens dochter Catherine en sedert vorig jaar door de kleindochter Christine. Jaarlijks wordt de winkel bezocht door vele klanten die er hun meegebrachte potje komen vullen, of mosterd en speciale azijnen en condimenten kopen, samen met een massa toeristen van over de hele wereld. Het huis op de Groentemarkt 3 werd bekend onder de naam “A la Demi-Lune”, niet toevallig het logo van de mosterdwinkel Tierenteyn-Verlent. Zowel gebouw als interieur zijn sinds 1995 beschermd als monument. Aan het winkelinterieur mag dus niets meer veranderd worden. Dat vraagt soms heel wat creativiteit van de huidige eigenaars, vertelt. Catherine Caesens: ‘Onze hedendaagse weegschaal en kassa hebben we weggemoffeld zodat ze niet zichtbaar zijn voor de klanten. Oorspronkelijk werkte de verlichting op gas, maar het armatuur is aangepast naar elektriciteit. Ook onze mosterdvaten en potten zijn origineel. We koesteren ze omdat ze bij dit huis horen. Een geklasseerd pand onderhouden kost veel, maar we krijgen publiciteit via de Dienst voor Toerisme zodat we veel aan toeristen verkope,

FERDINAND TIERENTEYN

Stropkes mosterd

Chaussée de Bruges, Bevrijdingsdreef, Bisschop Seghersplein, later Sparrestraat (afb. 6, 7 en 8). Opgevolgd door Edmond, en later door diens zoon Ferdinand. Vanaf 1939 in vreemde handen: achtereenvolgens Fredegonde Meirleire, Guy Mortier en vanaf 2009 Bernard Desrumaux, die in 2011 de zaak verhuist naar Deinze (Europalaan 53). De publicitaire verzen van Willem Elsschot verschenen in Snoecks droegen zeker bij tot de bekendheid van de mosterd ‘Ferdinand Tierenteyn’.

Andere Tierenteyn bedrijven zijn inmiddels verdwenen: De eerste drie hieronder aangegeven zijn waarschijnlijk opeenvolgende vestigingen in de slachthuiswijk van het bedrijfje van Richard Tierenteyn dat een verkoopdepot had aan de Kleine Vismarkt.



Afb. 6, 7 en 8: Het bedrijf Ferdinand Tierenteyn in de Sparrestraat (nu in Deinze) produceerde naast mosterd ook azijn (foto's 2016).

MOUTARDE INCORRUPTIBLE / INALTERABLE RICHARD TIERENTEYN (zoon van Ferdinand) Rue St-Macaire 17 (nu Prooststraat, Machariuswijk), Gand. Merkdeponering 1892.

LA PERSÉVERANCE

Usine à Vapeur, Rue Saint-Joseph (nu Schoolkaai, Machariuswijk).

MOUTARDERIE NATIONALE / ANCIENNE MAISON R. TIERENTEYN (Boulevard de l'Abattoir 20, nu Slachthuisstraat). **USINES DES MOULINS ST-PIERRE**, Rue Longue des Casernes 45 (Kazernenstraat).

Tierenteyn in andere steden

Niet alleen in Gent, ook in andere steden kwam er mogelijkheid om zich daarvan te voorzien van mosterd Tierenteyn, mede door toedoen van de nazaten van Felix Tierenteyn.

Antwerpen

DE ARME DUIVEL - AU PAUVRE DIABLE

Felix Tierenteyn (° 1816 zoon van Petrus) in de Damburggestraat te Antwerpen, later verder gezet door de zonen Henri en Jean.

Brussel

AROMA

Chaussée d'Alseberg, Sint-Gillis.

Merkdeponering te Brussel door Richard Tierenteyn (zoon Van Ferdinand) in 1897.

Liège

TIERENTEYN AD.

van 1900 tot 1948, op diverse plaatsen: Passage Lemonnier, Rue Lulay, Rue Saint-Marie.

Literatuur en fotoverantwoording

Delcart, A. (1997). Mosterd een culinaire en historische ontdekkingsstocht, Mens & Cultuur, Gent. Hierin o.m. een genealogie van de Tierenteyns (p. 133 – 188). De foto's zijn afkomstig uit privé collecties.

Zonderlinge en bijzondere Gentse plaatsnamen

HET EINDE VAN DE WERELD IN GENT: EINDE WERE

Luc Devriese, Frank Gelaude

Stadsarchivaris Victor Fris schreef in zijn - overigens zeer informatief - boekje over de Gentse straatnamen (1925): ‘Einde Weire was de vroegere naam van het einde van de vestingwerken aan de Ekkerghem veste, reeds vermeld in 1308. Het woord betekent dus wel: uiteinde van de verdediging. Later vormde men dit woord tot Einde Weerelt!’ (1).

Fris geeft niet aan waar hij de vermelding van 1308 vond. De enige mogelijke bron uit 1308 die in aanmerking komt is een koopakte voor meersen die gesitueerd worden ‘ten enden vander veste t’ Eckerghem’. Het is wel de vroegste vermelding van een vest in die zone (2).

De laatmiddeleeuwse Gentse stadsverdediging in een notendop

De naam zou dus volgens Fris afgeleid zijn van ‘weer’, een woord in Gent gebruikt voor stadsvesten of delen ervan. De bedoelde plek lag inderdaad aan het uiteinde van een stadsmuur die behoorlijk indrukwekkend moet geweest zijn. Om dat te begrijpen moeten we een kijkje nemen in de stadsverdediging van Gent in de jaren 1300 - 1400. Die berustte voor het grootste deel op wat in de militaire geschiedschrijving inundatiestrategie heet. De lager gelegen meersen die bijna de hele stad omringden, konden door het inleggen van de balken of verhogen van het waterpeil in de vele Gentse waterlopen naar wens drassig gemaakt of helemaal onder water gezet worden. Stadsmuren of hoge aarden wallen waren dan helemaal niet van doen. Een verhoogde oever, dijk of dijkweg aan de stadszijde van de waterloop volstond.

Maar door het voorkomen van hoger gelegen dekzandruggen kon dit echter niet overal toegepast worden (3). Zoals in het oosten op de Sint-Baafskouter, in het zuidoosten over een heel korte strook tussen ‘t Zand en Ledeberg (tussen de Keizer- en Sint-Lievenspoort), en in het westen tussen Ekkerghem en Rooigem. Ook in het zuiden op de Blandijnheuvel, een getuigenheuvel, was de inundatiestrategie niet te gebruiken. Op de 16de-eeuwse stadsplannen kan

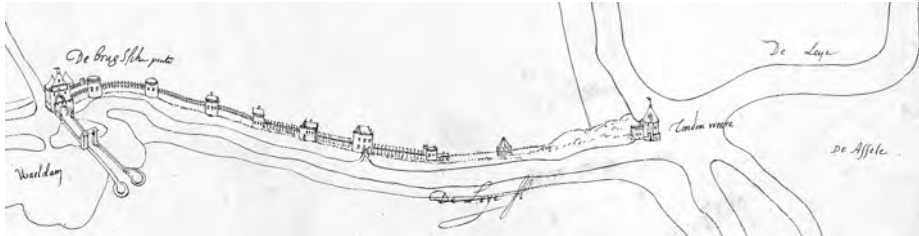
je zien hoe de stad op deze (relatief) hooggelegen zones versterkt was met aarden wallen samen met (vermoedelijk overwegend) droge grachten, staket-sels, houten waakhuisjes en soms stukjes muur.

Bij Ekkerghem echter ziet de stadsversterking er enigszins anders uit: het was een kilometer lange stenen muur met torens. Je kan dat zien op het bekende schilderij 'Gent in 1534' in het STAM, waar die vest helemaal op de achtergrond zit: goed kijken! In de periode 1414 -1454 werd tussen de Brugsepoort (destijds Waalpoort genoemd) en Einde Were de vermoedelijk aarden wal ver-



Afb. 1. In tegenstelling tot jongere stadsplassen van Gent toont het plan van Braun en Hogenberg (1575) nog de stadsmuur tussen de Waalpoort en Einde Were op de voorgrond. Naast een windmolen op een molenberg zijn er negen torens te onderscheiden, waarvan enkel de toren bij Einde Were voorzien is van een spits. Buiten de stadsomwalling lag toen nog het Chartreuzenklooster te Rooigem. Rechts van het plan zien we de kronkelende Leie stromen in de meersen, die in de winter een watervlakte vormden. Detail van kaart (SAG AG L1/7 Gandavum).

vangen door een stadsmuur gebouwd uit steen en voorzien van torens (afb. 1 en 2). Het was het enige onderdeel van de grote laatmiddeleeuwse Gentse stadsomwalling dat op die manier - à la Carcassonne - opgebouwd was. Het enige onderdeel dat beantwoordt aan het stereotype beeld van een middeleeuwse stadsversterking. Maar voor Gent was dit eigenlijk atypisch. Ook enkele oudere stadsmuren (door latere stadsuitbreiding binnen de omwalde stad terecht gekomen) hadden eveneens enkele stenen gedeelten met torens en poorten: bij de Oude Houtlei, bij de Nieuwbrugkaai en achter het Begijnhof te Hooie, waar nog jammerlijk verwaarloosde resten van de 14de-eeuwse stadsverdediging bewaard bleven.



Afb. 2. Een nog betere weergave op een detail van een onlangs ontdekte kopie (SAG, Atlas Goetghebuer L 35/5) van het hydrografisch plan van Gent, ca. 1547. Men ziet heel duidelijk hoe de versterkingen naar het westen toe (Einde Were) minder uitgewerkt zijn: ze bestaan enkel nog uit een aarden wal tussen de torens. In de laaggelegen meersen werd de waterverdediging door kunstmatige (militaire) inundatie voldoende geacht.

Het Einde van de Wereld' in de vroegste archiefteksten

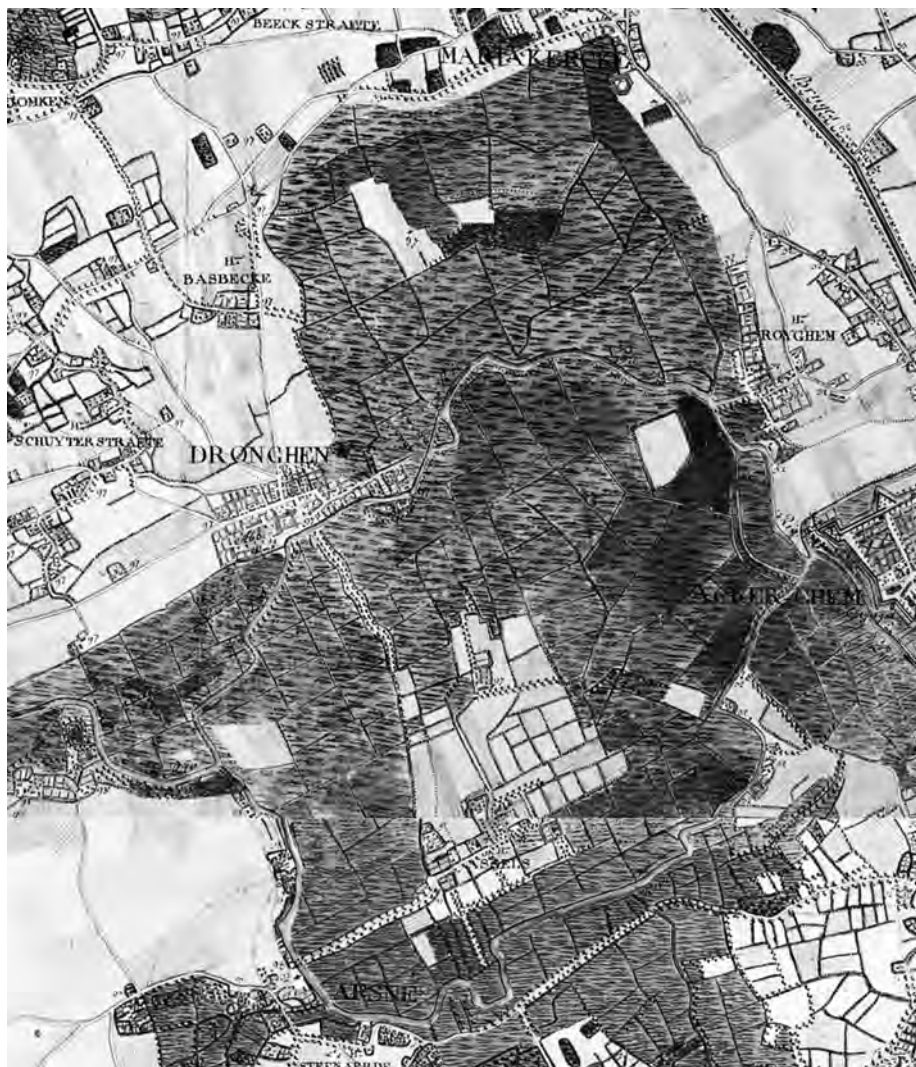
'Einde Were' betekent dus volgens stadsarchivaris Fris: bij het uiteinde van de stadsmuur. De omschrijving 'einde wereld' is geen latere vervorming, zoals deze eminente kenner van het oude Gent stelt, het is wel degelijk de vroegste vorm van het toponiem.

De naam wordt in de vroegste bronnen volgens de gezaghebbende toponymist Gysseling voluit 'het einde van de wereld' geschreven: 'ten ende vander werelt' (1385) en 'bachten Heckerghem up de Leye iegen dende der weerelt' (1390). Gysseling geeft geen verdere uitleg over de betekenis (4). De uniforme en zeer expliciete schrijfwijze in alle vroege geschriften, daterend uit tijden dat de vest nog geen zware muur was, pleit tegen de interpretatie van Fris. Op identieke wijze hebben de stadsrekeningen, waarin we de bouw van de muur van jaar tot jaar kunnen volgen, het uitsluitend over de vesten 'ter Einde van de Wereld', steeds met zoveel woorden en voluit. De bouw van die stadsmuur, het uitzicht en de latere omvorming tot Nieuwe Wandeling en Groene Vallei worden beschreven en geïllustreerd in de recente uitgave (deel 7) van 'Archeologisch onderzoek in Gent', verkrijgbaar in het stadswinkeltje in de Raadskelder onder de Lakenhalle (5).

Aan het einde van de bewoonde wereld?

We kunnen er niet onderuit: in den beginne... was het dus 'Einde van de Wereld'!

Dat was wel een benaming die later door het gebruik afsleet tot 'Einde Were'. Dat is nu eenmaal iets wat bij wel meer oude plaatsnamen gebeurde. Ter illu-



Afb. 3. De grote overstromingsvlakte (donker gekleurd) tussen Einde Were (bij de plaatsnaam Ackerghem) en Mariakerke, Drongen en Afsnee. Merk ook de nabijheid van de Royghem op, op de dekzandrug van Mariakerke en de eilandpositie van het gehucht Assels. De stadsmuur van de Nieuwe Wandeling is dan al opgenomen in de nieuwe stadsvesten (1577 – 1585) met bolwerken (bastions). De in de tekst beschreven oude weg van Gent naar Drongen via Mariakerke - heel lang, maar 'op 't droge' - is hier goed op te volgen. Detail van de Kabinetskaart, J. de Ferraris (1778), collectie Koninklijke Bibliotheek België.

stratie twee voorbeelden uit de buurt gesprokkeld uit Gysseling's werk: Ekergem (vroeger Aggiharinga haim, Hecringhehem), Rooigem (vroeger Rauhingahaim, Roeyeghem).

Van waar dat toch wel deze zonderlinge toponiem? Meer dan waarschijnlijk is het afgeleid van de geografische situatie van deze locatie. De uitgestrekte zone in het westen van de stad, buiten de stadsomwalling, tussen de Kortrijkse en Ekkergem was eeuwenlang onbewoonbaar overstromingsgebied: de Neermeersen, de Blaarmeersen, de Ossenmeersen, de Assels en de Bourgoyen vormden samen de Drongense Meersen. Er stonden geen huizen en er waren ook geen straten, buiten allicht enkele landwegen en paden voor landbewerkers en vee. Wie naar Drongendorp wilde kon ofwel tevoet de omweg maken via Mariakerke of korter (en sneller) een veerboot nemen op de Leiearm bij de Overzet (Henri Dunantlaan). Met de zogenoemde ‘Drongenveer’ (niet te verwarren met het huidige Drongenveer dat eigenlijk het Baarleveer is) werd je niet zomaar overgezet, want dan kwam je in natte weilanden terecht tussen de koeien. Nee, je voer er mee tot voorbij het ‘hekken’ van Drongen dicht bij het dorpscentrum, tot aan de huidige Veerstraat.

Einde Were, veilig en droog gelegen op dekzandrug van Ekkergem, was voor de Gentenaars een uithoek. Vanop die plaats had men jaarlijks maandenlang uitzicht over een uitgestrekte watervlakte van de ondergelopen Drongense Meersen. Van daaruit kon men in de verte enkel de kerktorens van Afsnee, Drongen en Mariakerke (op respectievelijk 3,1 km, 2,5 km en 2,8 km afstand) ontwaren, met allicht hier en daar wat geboomte rond de verder schier onzichtbare bebouwing van de dorpen. In perioden van overvloedige regens en tijdens elke winter waren die kerktorens nog net te zien tegen de einder van een enorme watervlakte (afb.3). In deze drassige, soms mistige, zone voelde men zich niet op zijn gemak, iets waar de naam Nekkersputstraat (Nekker is een kwaadwillige watergeest) op duidt. Dichterbij op de dekzandrug van Mariakerke, was het enkel droger op Rooigem en naar de Brugsepoort en Overbroek toe. Daar lag onder andere het Chartreuzenklooster en nog enige bebouwing.

Toch blijft dit eigenlijk een zeer onwaarschijnlijke naam. Dat men op de kliffen van het westelijkste puntje van Bretagne de indruk kon krijgen aan het einde van de wereld te staan (het Latijnse *finis terrae*, ‘einde van de aarde, einde van de wereld’ omgevormd tot het Franse Finistère), daar kunnen we nog inkomen. Dat men dit gevoel had in de Cornwall op Land’s End, is ook te begrijpen. Maar in Gent? Vandaag zeker niet, maar vroeger blijkbaar wel. Het is, hoe dan ook, de enige plausibele verklaring van de naam.

Met dank aan Peter Steurbaut en Adrien Brysse

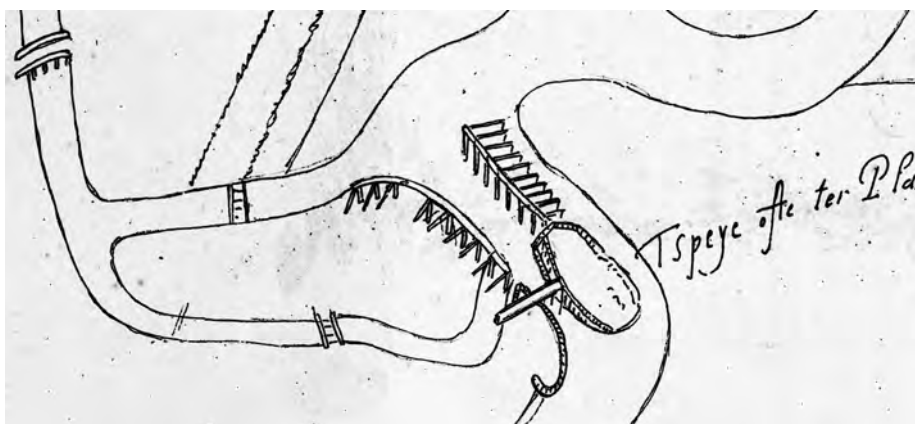
NOTEN

- (1). Fris, V., De oude straatnamen van Gent, Gent (1925), p. 64. en vermoedelijk uit dit werk overgenomen door Mortier, G. (1974), Plaats- en straatnamen te Ekkerghem. In: Duizend jaar Ekkerghem, Gent, p. 180.
- (2). De Potter, F. s.d., Second cartulaire de Gand, Gent, p. 37. Akte van 1 mei 1308, bewaard gebleven in het archief van de Armenkamer.
- (3). Gelaude F. 2010 Rivierduinen en dekzanden. Erfgoedmemo 44, GVSA Gent. Dekzanden zijn zandige windafzettingen die hoofdzakelijk ontstaan zijn uit oudere rivierafzettingen. Dekzandruggen hebben vaak een vrij vlak oppervlakte, zijn steil aan de randen en zijn slechts een paar meters hogers dan de onmiddellijke omgeving. Dergelijke gronden waren uitermate geschikt voor akkerbouw (onze kouters).
- (4). Gysseling, M. (1954), Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen, Antwerpen, p. 44.
- (5). Devriese, L., Gelaude, F., Steenhaut, P., (2016), Nieuwe Wandeling. In: Archeologisch onderzoek in Gent, Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 7, Gent, p. 60-69. Nog meer vroege vermeldingen in de Nota's Straten, bundel nr. 77, Einde Were, Stadsarchief Gent.

DE 'PLATEN' VAN TER PLATEN: EEN EXTRA ILLUSTRATIE

Frank Gelaude

In Ghendtsche Tydinghen 2014 (jg. 43, p. 290-302) verscheen een artikel over de merkwaardige houten constructies met 'platen' aan de Schelde bij Ter Platen, een locatie die daar haar naam aan overhield. Op basis van het daarin beschreven bestek kan geconcludeerd worden dat die 'platen' vermoedelijk afgewerkt werden in 1407. Onlangs werd in het Stadsarchief (AG, L 35/5) een nieuwe illustratie gevonden van deze waterbouwkundige constructie op een kopie van het moeilijk leesbaar Hydrografisch Plan van Gent uit ca. 1547 (AG, L 1/3). Deze toont veel duidelijker dan andere hoe de 'platen' geconstrueerd werden. Daarom deze aanvullende afbeelding met een detail van de kaartkopie.



De pilen, platen en spanghen (respectievelijk de verticale palen, de horizontale platen en de balken naar de oever) zijn duidelijk te zien aan beide oevers van de Schelde. Ook duidelijk is dat de platen een vaargeul afbakenen ter hoogte van de splitsing met de Oude Schelde en de toen al verdwenen St.Pieters Spei op de Muinschelde. De locatie van deze constructies komen overeen met wat op plannen van Braun en Hogenberg (1575) en Pieter de Buck (1590) te zien is.

STRAFFE TOEREN (1811 en 1809)

1811

Gesprokkeld en vertaald uit de Mémorial de la Ville de Gand 1790 -1830 van Prosper Claeys, Gent, 1902. Met hier en daar een klein kommentaartje ter verduidelijking.

Straffen voor het verbergen van dienstweigeraars en deserteurs

Een 77-jarige vrouw krijgt een gevangenisstraf van één jaar en een hoge boete opgelegd omdat ze een deserteur onderdak verleende. Zelfde straf voor een arbeider uit Sint-Denijs-Westrem die zijn onder de wapens geroepen zoon thuis verborg. In de loop van dat jaar volgen nog meer dergelijke veroordelingen

Seleskest in ‘t nieuw

De kerk van Seleskest (’s Heligs Kersts of Sancti Christi, of ook nog: Sint - Salvator, in het Frans: Saint - Sauveur) krijgt de nu nog bestaande westgevel in neoclassistische stijl.

15 augustus: eerste mooie dagen

Op half oogst wordt de verjaardag van de keizer (verplicht) gevierd met straatverlichtingen, etc. Toeval of niet: na drie weken van koude regens wordt het eindelijk zomer.

Straten besproeien

De stad laat twee sproeiers en een pomp bouwen om de ‘publieke promenades’ regelmatig te besproeien en op te frissen. Die ‘wandelingen’ waren de Kouter en de Coupure. De dekens van de gebuurtedekenijen moesten er voor zorgen dat hun onderdanen hetzelfde deden in de andere straten.

Deserteurs naar de Spaanse oorlog

Ongenadige klopjachten op diensweigeraars en deserteurs worden georganiseerd. Gevangen genomen worden ze aan elkaar gebonden en geëscorteerd door gendarmes of soldaten door de straten geleid. Daarna worden ze ingelijfd in de regimenten die naar het Spaanse oorlogsgebied moeten vertrekken. Op 5 november trekt er een konvooi van een honderdtal dergelijke gevangenen door de stad.

Spanjaarden nivelleren het Sint-Pietersplein

Men begint aan de werken die het Sint-Pietersplein zijn huidige uitzicht moeten geven. Belangrijk onderdeel is het nivelleren van de sterke helling van dit nieuw aan te leggen plein. Hiervoor worden 250 Spaanse krijgsgevangenen ingezet.

Schilderijen in stadsbezit

Het stadsbestuur maakt gelden vrij om de in stedelijk bezit gekomen schilderijen in te kaderen. Het betreft hier werken die de kern vormen van het museum (een nieuwigheid) recent in een zaal van het augustijnenklooster ondergebracht.

1809

Potpourri in de opera

Eerste voorstelling van een stuk dat lang een succesnummer zou blijven: de ‘fameux Pied de Mouton’, qui fit la joie de plusieurs générations’, dixit Claeys. Voluit heette het spektakel ‘Le Pied de Mouton ou les Forges mystérieuses de Volcain’. Het was een feeëriek komedie in drie bedrijven, spetterend spektakel met alle mogelijke theatrale truckjes. Muziek van de ‘beste’ komponisten: Grétry, Piccinni (niet Puccini: die was nog niet geboren), Monsigny, etc. Met 27 grote en kleine decorwissels bij open doek, een betoverde wagen, metamorfosen van de personages, etc. Het spektakel besluit met als apotheose een zon uitgebeeld door een draaiend vuurwerk, genoemd ‘Caprice des Dames’.

Dienstweigeraars

Een moeder wordt veroordeeld tot een jaar gevangenis en de in die tijd enorme som van 500 franks om haar dienstweigerende zoon opgevangen te hebben in haar huis. Drie buitenlieden worden tot zes uur schandpaal en vier jaar gevangenis ‘in de kluisters’ veroordeeld omdat ze zich verzet hadden tegen de aanhouding van een dienstweigeraar. Iedere dag, schrijft Claeys, worden dergelijke vonnissen uitgesproken.

Schilderijmuseum

Een van de zalen van de stedelijke academie in het klooster (college) van de augustijnen wordt omgevormd tot schilderijmuseum. De collectie van dit museum gesticht in 1797, was voordien ondergebracht in de Sint-Pietersabdijkerk. Deze werd in die periode terug in gebruik genomen als cultusplaats ten behoeve van de parochie.

De Gazette van Gent wordt La Gazette de Gand

In het kader van de keizerlijke verfransingspolitiek in, onder andere het Département de l'Escaut (Oost-Vlaanderen), krijgt de Gazette van Gent, opvolger van de Ghendtsche Tydinghen, verbod opgelegd in het Nederlands te verschijnen. Er mocht wel een vertaling opgenomen worden. Het aantal abonnees daalt pijlsnel. Eigenaar Bogaert protesteert tevergeefs tegen deze kwaadwillige en absurde maatregel: 'cette inique et absurde mesure', schrijft Prosper Claeys ... in het Frans.

Marktzangers

De marktzangers ('chanteurs publics') moeten hun liedjesteksten in het stadhuis deponeren. Het merendeel daarvan had het droeve lot van de dienstplichtige soldaten tot onderwerp. Die waren verplicht hun land te verlaten en ver van hun beminden 'hun leven te geven'. De teksten werden vervangen door liederen die de genoegens van het soldatenleven bezongen.

Soldaten sterven massaal in geïmproviseerde hospitalen

De stadsadministratie klaagt over de grote aantallen gewonde en zieke soldaten ten laste van particulieren en van de stedelijke godshuizen (hospicen). De kerken van Ekkergem en van de ongeschoeide karmelieten in de Burgstraat zijn omgevormd tot militaire hospitalen. Tussen 1 september en 13 oktober sterven bijna 300 soldaten in deze hospitalen.

Tumult onder soldatenvrouwen

Voor het stadhuis tumult en opstootjes veroorzaakt door vrouwen en kinderen van soldaten in dienst op de Hollandse kusten waar de Engelsen Walcheren bezetten en een verder invasie dreigt. Ze eisen de beloofde schadeloosstelling die op zich laat wachten. Veel van die soldaten waren vervangers van kapitaalcrachtige opgeëisten. Het gezinsinkomen hing af van het soldatensalaris.

JUFFROUW ZANG-DE-LES MUSICEERT EN VERTELT

Marie – Jeanne De Smet

Met de beerkan naar Port Arthur tijdens Wereldoorlog I

Tijdens de eerste wereldoorlog was er gebrek aan van alles. Sommige eetwaren, zoals melk bv. waren ‘op de bon’. Ze waren gerantsoeneerd en je kon ze kopen met rantsoenzegels. Andere, zoals aardappelen en verse groenten, waren schaars, vooral in de steden. Er was wel wat de mensen het ‘Amerikaans Huis’ noemden. Daar kon men sommige zaken kopen zoals rijst en spek dat wel een beetje naar petroleum rook.

Maar voor de rest moest men zich behelpen. Zo werd ieder stukske tuin of lapje grond beplant met aardappels en andere groenten. De stad Gent verhuurde stadsgonden in kleine deeltjes aan mensen die geen tuin hadden. In het lokaal van ‘Het Volk’ in de Oudburg kon er geen spiertje geplant worden. Daarom had grootmoeder een ‘land’ gehuurd op Port Arthur in het havengebied. Daar probeerde ze een en ander te kweken dat ze regelmatig ging verzorgen, tussen al haar ander werk door.

Hoewel ze er weinig van kende, wist ze toch dat de beplanting moest bemest worden. Maar dat was andere koek! Kunstmest? Daar was niet aan te geraken. De beerput thuis dan maar open gedaan, een grote oude oorkan gevuld, er doek over gespannen, en dan naar Port Arthur. Te voet natuurlijk. In de Sleepstraat (toen nog Slijpstraat) gekomen, begaf de bodem van de kan het plotseling en heel de onwelriekende inhoud belandde in één klap op het voetpad. En dat nog wel voor de deur van een notaris of een dokter (ik weet het zo juist niet meer). Grootmoeder gooide de kan bij de vuiligheid en uit schrik voor moeilijkheden ging ze er zo rap mogelijk vandoor. Hoe het verder verliep, heb ik nooit geweten. Ik geloof wel niet dat het ‘land’ een massale opbrengst gaf.

NASCHRIFT

De grootmoeder van onze auteur heeft er niets aan, maar misschien is het iets voor de ‘stadstuiniers’ om en rond Gent: een bemestingsschema uit 1917 voor vier perceeltjes met rotatiesysteem. Een perceel met A bemesting krijgt het volgende jaar D, B krijgt A, C wordt B en D gaat naar C. Voor een goed begrip: dit stamt uit het neutrale Nederland waar blijkbaar naast kunstmest (kali of potas en stikstof) nog ‘Chili’ (guano: droge vogelmest) verkrijgbaar was. Kompost is verteerd groen en gier is beer of aal. Uit: Boon, B. (1917), Ieder-

een tuinier in oorlogstijd, Cohen, Amsterdam.

Over dit onderwerp ook: 'Oorlogspataters met of zonder sprout en Gentse volkstuintjes (1940 – 1942). In: Ghendtsche Tydinghen, jg. 39, 2010, p. 278-283.

17

A	B
Volle bemesting. Alle koolsoorten, Sla, Spinazie, Tomaten, Komkommers, (Andijvie, Selderie).	Op lichten grond wat verteerden Kompost. Wortelgewassen: Koolraap, Bieten, Wortelen, Schorseneeren, Uien, Selderie, Radijs, Peterselie, Ramenas, (Groote boonen).
D	C
Een weinig Kompost en de pas opgekomen planten wat Chili, of slappe gier. Peulvruchten.	Lichte Kompost, Kali- en Stikstof-bemesting. Aardappelen.

LEZERS AAN HET WOORD

Wel Maurice Vollaert, geen Marcel

Hopelijk hebben niet al te veel lezers het gemerkt: in het laatste nummer van GT 2016 stond in het artikel over de Gentse Volendammers een kemel van jewelste. Als auteur wordt in de tekst Marcel Vollaert vermeld, terwijl het wel degelijk gaat om Maurice Vollaert, bestuurslid en duivel-doet-al van de Gentse verzamelaarsclub De Draeke. Enige schuldige aan deze onbegrijpelijke fout is mede-auteur Luc Devriese, die hierbij berouwvol om vergiffenis vraagt. Dit des te meer omdat hij hoopt dat Maurice nog meer parels uit zijn verzameling in GT zal presenteren samen met bijhorende achtergrondverhalen waarvan zo goed als hij alleen nog op de hoogte is.

Families van Orley en Myncke in Gent en het Gentse

Jacques Blancquaert uit Arlon vraagt zich af of in het laatste kwart van de zestiende eeuw een telg van het beroemde schildersgeslacht van Orley in Gent woonde? Een dochter Barbara huwde in de Sint-Martinuskerk met Joos Myncke, circa 1584/1600. In de klappers van de Gentse huwelijken staat er geen datum, maar in het chronologisch register zelf moet er bij benadering wellicht een jaartal op te plakken zijn. De familie Myncke behoorde blijkbaar tot de notabelen van Ekkerghem want een andere Myncke, Gillis huwde er in dezelfde periode met een “joncvrouw” Catheline Vergauwe.

De schrijver Cyriel Buysse stamt via Bavo Myncke of Mincke – in 1629 en 1631 in de Lovendegemse doopregisters vermeld als “equitis” – af van deze familie. Heeft iemand meer informatie over deze Myncke's ?

Gentse woordjes van Roger Van Bockstaele

Guido De Bruycker vindt ‘het laatste nummer Ghendtsche Tydinghen van 2016 weer een heel knap nummer: (...) de herinneringen van Roger Van Bockstaele, en andere, stuk voor stuk boeiende lectuur, informatief én aantrekkelijk geïllustreerd. De cover met Roger op het schapvel is schitterend. Bravo. Bij dat laatste artikel, door elke Gentenaar vermoedelijk met vreugde begroet, heb ik echter enkele taalkundige kanttekeningen. In de inleiding staat dat Gentse woordjes erin gesmokkeld zijn ‘om het verhaal een beetje echter te laten ervaren. Helaas stel ik vast dat de spelling van die woordjes ze niet als

Gents laat ervaren.(...) Ik weet (...) hoe relatief spelling is, en ik ga, met Eddy Levis, (grotendeels) akkoord dat iedereen het Gents op zijn eigen manier kan en moet schrijven. Maar de spelling in deze tekst, vind ik, zet de lezer toch teveel op een zijspoor.' Volgen dan enkele voorbeelden.

Oorlogsgraven – foutje

Xavier Perneel meldt dat in GT nr 6 (p.415) onder de rubriek oorlogsgraven blijkbaar een naamsverwarring is gebeurd. De persoon die zogenaamd sneuvelde op 17/11/1918, maar eigenlijk doodgeschoten werd door een sluipschutter op 11/11/1918, is niet Jean Jacques Ilanga (die effectief gestorven is aan tuberculose op 11/06/1916 te Merendree), maar Hector Lefebvre. Op het War Death Register staat wel degelijk de juiste overlijdensdatum nl. 11 november 1918.

'T KAN VERKEREN



Bloende te koop aan de Dendermondsesteenweg. Daar moest je tot ruim halverwege de vorige eeuw naar toe om een echt goeie keuze te hebben aan paardenvlees. Vooral de gerookte saucissen waren populair: de 'saucisses de Boulogne' die in werkelijkheid verwijzen naar de Italiaanse stad Bologna. De Sint-Amandsbergenaars hielden er hun bijnaam 'Bloendekappers' aan over. Wie er meer wil over weten vindt zijn gading in nummer 4 van 'Van Mensen en Dingen', jaargang 2013, gewijd aan het thema 'Vlees eten, mag dat wel?'. Het tijdschrift is verkrijgbaar à 6 euro in de KBOV bibliotheek (Kraanlei, Huis van Alijn, boven de kapel.

Open op vrijdagnamiddag.



Uit het weekblad 'Ons Land', 1925 (verzameling 'Vliegende Bladen Gent', documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).



Hotel Vlucht-den-Boer,
RESTAURANT A LA CARTE,

BENNESTEEG N.^o 6, TE GENT.

FELIX BOULANGER,

Heeft de eer zyn voordeelig gekend gesticht, te midden de stad gelegen, in de gunst van het publiek aen te bevelen.

Morgendmalen en Noenmalen op alle uer. — Table d'Hôte ten 1 en ten 4 uer. — Byzondere maeltijden ten alle pryze.

Hy beveelt zyn gesticht mede aen als Logement; de reizigers en vreemdelingen mogen op de zorgelykste behandeling rekenen.

Men vindt by hem allerhande soorten van Bier, Wyn en Liqueuren.

HOTEL DU PAYSAN,
RESTAURANT A LA CARTE,

Rue des Vanniers n.^o 6, à Gand.

FELIX BOULANGER,

A l'honneur de recommander son établissement, situé au centre de la ville.

Déjeuners et Diners à toute heure.

Table d'Hôte à 1 et à 4 heures. — Diners particuliers à tout prix.

MM. les voyageurs y trouveront un Logement des plus confortables.

On y trouve également toutes qualités de Bieres, Vins et Liqueurs.

In de Bennesteeg (uit de Wegwijzer van Gend, 1852, Stadsarchief Gent).